Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 22 МАРТ, 1990 ШУ. ★ № 34 (7848). ★ Мах 3 кеп.

ИЙСАЗЛАГІА ХЕРЖАЧА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ХЬАЛХАРЧА СЕССЕХ БОЛА

Информационни хоам

Самардийнахьа г. Грозне болх дІаболабаьб ийсазлагІа херхжача Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета хьалхарча сессе. Из дІайолаяьй хьалхарча сессена кийчо ярца ювзаенна хиннача собране дукхагІболча халкъа депутаташа оттаьйча предложенегІа. Республикера общественно-политически хьал теркал а деш, хиланза даргдоацаш лаьрхІад НГІАССР Лакхехьарча Совета Председатель харжара хьакъехьара дош дувцилга.

Центральни хоржамий комиссе председатела М. А. Мамаева депутаташка хоам бир 1990 шера 4 марта а 18 марта а хиннача хоржамий итогий хьакъехьа.

Лакхехьарча Совето херждар мандатни комисси, из хьажа а хьажа нийса лаьрхІар харжача НГІАССР халкъа депутатий полномочеш. Цул тІехьагІа сессе дийцар къайлагІа кхаж а тоссаш НГІАССР Лакхехьарча Совета Председатель харжарах дола дош.

ДукхагІа бараша тІехьа кхаж а тоссаш альтернативни ларда тІа Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Председателалла харжар КПСС обкома хьалхара секретарь Доку Гапурович ЗАВГАЕВ.

1990 ш. 24 марта НГІАССР Лакхехьарча Совета сессе ший болх дІахо хьоргба.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ХЬАКЪЕХЬА

Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Соцам

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совето СОЦАМ БУ:
Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Председателалла новкъост Завгаев Доку Гапурович харжа.

ІИЛМАНХОЙ ДАГАБУВЛ

Укх деношка хилар Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета Іилман совета заседани. Цига дийцар вай республика социально-экономически а культурно-духовни а дегІайоалаяра дешаш. Цун балха юкъе дакъа лаьцар КПСС обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева.

Ше къамаьл деш цо белгалдаьккхар. республика дегІакхувлара дешаш хьалхагІа санна тІагІоллара къестаде йиш йоацилга, из болх Іилман ларда тІа лелабе безилга. Цудухьа къаьстта лоархІаме да социально-экономически а культурно-духовни а даькъе Нохч-ГІалгІайче кердача лагІа тІа яккхар.

Социальни, экономически, культурни декхараш кхоачашдара бе-бе предложенеш телар заседане дакъа лаьцараша. ЧІоагтІа теркам тІабахийта йийцар экологе а наьха унахцІено лораяра а проблемаш. Уж дешаш дикагІча тайпара къоастадара, шоаш санна яраш кхы йоаца республика Іалама ресурсаш лораяра, медицински кадраш кийчъяра де дезарех дийцар профессораша А. И. Галушкос, Б. А. Висаитова, Іалам лорадара а цун ресурсех дикагІча тайпара пайда эцара а кафедра заведующе Ю. К. Таранухас, профессора Х. И. Ибрагимова, доцента М. У. Умарова.

Шоашта хетар, шоашта дагалаттар долчча бесса хьадувцар гулбенначар. хІана аьлча царга ладувгІар, царца дагавоалар алхха парте обкома хьалхара секретарь хинна ца Іеш, Іилманхо вар, экономически Іилмай кандидат, практически балха йоккха опыт йола саг.

Цудухьа корта болаш а хаьдда а дар альпийски даьгІенаш лораярах, биохимически завод кхыйола продукци арахецарга яккхарах, хин ресурсаш лораярах, лаьттах дикагІча бесса пайда эцарах хинна къамаьл.

ЧІоагтІа теркам тІабохийташ дийцар экономиках а. Экономически дешаш Іилман ларда тІа къестаде дезилга белгалдаьккхар экономически факультета декана Т. Т. Абубакарова, доцента А. Л. Устаева, кхычар. Цу хьакъехьа ира а гуччахьара а къамаьл хилар. Из иштта хилара гулбеннараш тІахьехаш дар парте обкома хьалхарча секретара дийцар, цо кхийла факташ. Масала, дуккхача позицешка диллача Российски Федерацерча автономни республикел, краел, областел тІехьаюсаш я Нохч-ГІалгІайче.

Іилманхоша белгалдир къамашта юкъера гІулакхаш дегІакхувлара керттера лостамаш, нохчийн гІалгІайн алфавиташ цхьан кога тІа дахара, вайнаьха метталара учебникаш кийчдара наькъаш. Цох дийцар филологически факультета декана, профессора Ф. Г. Оздоевас, историчecки Іилмай доктора Ж. Ж. Гакаева, дуккхача кхычар.

Доашхаш дийцар «Правда» тІа йовзаш йола статья араяьнначул тІехьагІа республике эттача чоалханеча хьалах, ГІалгІай автономи юхаметтаоттаяра хьакъехьа. Парте обкома хьалхарча секретара белгалдаьккхар, Нохч-ГІалгІайчене чакхъювла общественно-политически процессаш техка езилга, хьаллаьцар ГІалгІай автономе проблемаш кІоаргагІа Іомаяра Іилманхоша дІаболабаь болх, дийцар республике митингаш хиннача деношка кулгалхоша чакхдаьхача гІулакхех.

Іилман совета болх чакхбоаллаш, дийцачун итогаш еш къамаьл дир Д. Г. Завгаева. Цо предложени елар РСФСР Іилмай Академе Нохч-ГІалгІай филиал хьаеллар Российски Федераце правительствага деха.

ГІ. Ахриева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» завода машинашъераша къаьстта чІоагІа хьинар айденна къахьег укх деношка. Бизза пайда ийбу цар балха ханахи станочни паркахи. Дуккхача хана дендз яхье хьалха латташ хьабоагІаш хиннараштa нийсса башха-дика производственни хьонхамаш доахаш ба берригаш а хІана бац аьнна бола болхлой. Иштта хьинар айденна уж къахьегаш хилар дувзаденна да Назране гІалгІай халкъа митинг лаьттача бархІ дийнахьа болх ца беш лаьттача деношка шоашта тІадиса паччахьалкхен декхараш дІа а доахаш, балха тІа керд-керда мулаш даха гІертарца. Цу даькъе Іалаьмате дика кайоалаш болх беш я заводера еррига бригадаш. Царна юкъе хьалха латташ хьайоагІарех цаІ я предприяте эггара дикагІа лоархІаш йола алюминиеви участкера Могушкова Жабраьила Іайшет керте латтача бригада коллектив. Ткъаьитт сагах латтача цу бригадас цхьаккха смена дІаяхийтац ший сменни нормаш 115 — 120 процентал чухьнахьа норма кхоачашъяь. Цхьадолча деношка 140 процентага дІакхоач уж. Цудухьа коллективера машинашъераш дог тийш а ба март бутт бовлехьа шоашта тІадиса декхараш тІера дІадоахаргхиларах.

Ши-шегІа хьахулаш дац уж къахьегама толамаш. Цун керттердар да бригадира Іайшета ше керте латтача машинашъерий къахьегами царна юкъера социалистически яхье кхетамца вІаштІехьъяьккхар. Овсаре царга болх байтара мел эша хьалаш, бийдал цо. Іалашъяр. Шоаш ца деш дисар юхаметтаоттадара тІалатта бехктокхам бовзаш бригадера машинашъераш хилар. Долче, шоаш лерхІачун тІехьа доккхий мулаш доахаш хьабоагІа уж.

Дийтта шу да Могушкова Іайшет укхаза болх беш йола. Цу шерашка ший новкъосташта дог гІоздоаха толамаш дахарца даим хьокхам телаш хьайоагІарех я из. ХІаьта цун бригада а иштта дика болх беш тахanарча денга хьакхаьчай. Къахьегамен производственни дисциплина телхаелга, кийчъяьча продукцена юкъе брак нийсйолийталга, балхара дІабувлаш машинашъераш хувцалулга цІенденна дІадаьннад бригадера.

Хьаьнала къахьегаш А. Могушковас даьхача толамий лакха мах а беш, дукха сийлен грамоташ, ахчан премеш тийннай цунна. Іайшета наькха тІа лепаш я «За трудовое отличие» яха медаль.

СУРТА ТІА: бригадир А. Могушкова.

И. ПЛИЕВА сурт.

Мишта Іангара доах хьайбаш

Доакъар тоъаш дац

Геттара во хьал эттад Сунженски района хьайбай боахаме. Дукха я укхаза паччахьалкхен планех а шу доалалуш тІаийцача декхарех а лоархІаеш йоаца коллективаш. Царех цаІ я XX партсъезда цІи лелаю колхоз.

МалагІаш да планаш кхоачашъяра новкъарле еш долa гІулакхаш? Укхаза кертера дар да интенсивно хьайбаш кхоабаш ца хилар. Иштта во чакхдоах зоотехнинарни гІулакхаш а.

Хьожаргда вай мишта чакхбаьккхар укх шера колхозо хьалхара ши бутт. План 460 тонн йолаш, паччахьалкхенга ехкар 294 тонн шура мара яц. ХІаьта соахка цу юкъа хиннaчул 105 тонн кІезигагІа я из.

Укх боахаме йиъ ферма я. Планаш кхоачашъяра тІехьаюсаш йоагІа цу боахаме кхоалагІа ферма. Масала, укх шера шин бетта плана йохка езар 110 тонн шура яр. Ехкар — 66 тонн.

— Цу кхоачамбоацарий бахьан — хьайбаш во кхабар, — йоах заведующи волча А. Гамулаева. — Лоацца аьлча, хьайбаш Іангара даьхара эшшача боараме доакъар Іалашдаьдац боахаме. РационагІа доагІачул нийсса ах мара доакъар лац оаха царна. Мишта лургда из, нагахьа санна боахаме деррига а 13 доакъара единица мара Іалашдаь ца хилча, из а дикал во йолаш а хилча.

ХІанз лакхе завферма дийцачун цхьа-ши дош тІатоха безам бар са. Цо дийцар бакъда, доакъар тоъал Іалашдаьдац укхаза. Бакъда, со укхаза хиннача дийнахьа кхы а дуккха кхоачамбоацараш зийр аз. Царех да, шоай хан-ханнахьа хьайбаш ца кхабар. Графикал кхаь-диъ сахьата тІехьдоахаш дІател доакъар. Цу гІулакхо геттара лаьгІъю хьайбай продуктивность. ХІаьта ферма зоотехника бехкагІа хьайбаш рационагІа кхабара технологи телхаю укхаза. Цхьадола хьайбаш хул Іа мел чІоагІа из кхабарах продуктивность лакх ца еш. ХІаьта шоллагІдараш эшачул дукхагІа доакъар дІалуш кхоабаш хуле цар дикка лакхъю продуктивность. ТІаккха укхаза из болх юхмаччахьа бу.

— Шура яккхара а из паччахьалкхенга йохкара а планаш кхоачаш ца яра бахьан да, детташ дола доахан кІезигдалар, — йоах колхоза парткома секретара И. И. Болотова. — Иштта чІоагІа Іаткъ шура тІакхетийтара тха фермашка чІоагІа даьржа дола тайп-тайпара лазараш а. Боахаме дукхагІа дола хьайбаш бруцеллезни лазар долаш да. Цар Іодаь Іасилг а эсала хул, хІаьта шура а кхехкае езаш хул, ховшма дий из кхехкаяьчул тІехьагІа цун хьоанал нийсса ах дІайоалилга.

Къаьстта во вІаштІехьбаьккхаб укхаза селекционни болх. Детташ дола доаханец, лакъа кастта дахка дезарашен шоайла къоаста да деш латт. Царна дІалур цхьа рацион я. ДІателар миста силос я. Из яа езаш да дахка кийчденна доахан а. ДукхагІа из бахьан долаш доахан Іаьхара дус, е цар Іодаь Іаьсий эсала хул. ХІаьта Іаьсий шо-шоай группашка дІакъоастадаьдац. Ши бутт баьнна Іаьсийн иштта биъ бутт баьннараши цхьана доахк. Цул совгІа, ялх бутт баьлча а шоайла дІа-хьа къоастадац уж.

Хьайбаш латтача помещенешна хьож тхо. Геттара во яр уж латта моттиг. Со укхаза хиннача дийнахьа лоа делхаш шийла яр ара, бакъда помещене чу а тІехьа сов шийла йолаш ара даьлар тхо. Доацаш дар кизга бІалгаш, еха латтар наІараш. Цхьанна тайпара вІаштІехьдаьхадац укхаза хьайбаш леладерий социкультбыта хьашташ кхоачашдара гІулакхаш. ЦІе угулок я яхаш цхьа цІалг да, из а атта сага салаІа догдоагІаргдоацаш геттара шийла я.

Боахама кулгалхошеи специалисташеи цІенхаштта уйла е езаш да цхьаькха цхьа хІама. Ховш ма дий, укх боахаме леладу доахан бруцеллезни долга. Цамогаш долча доахана эша гІулакх деш шоаш къаьстта нах хила беза, иштта хила еза техника а. ХІаьта из а деш дац укхаза.

Лоацца аьлча, боахама фермашка этта хьал геттара ийрча да, де дезар да сихха кхоачамбоацараш дІа а даьха, фермай болх тоабар.

М. ЧАХКИЕВ.

ЛОСТАМ — ЭРГАЛОНАШ

КЕРДАЧА СЕКРЕТАРА ХЬАЛХАРА ДЕНОШ

ТІехьарча хана йоккхий эргалонаш хиннай Наьсарерча политически вахаре. Керда хержав парте райкома хьалхара секретарь, хувца лаьрхІаб аппарата цхьабола болхлой, советски органий а боахамий а кулгалхой. Атта мукъ бац райкома кердача хьалхарча секретара А-Хь. Хь. Аушева белаж тІа бижар. ХІаьта а районе порядок хургхиларах дог тийша ва из. Тха корреспондента къамаьл хилар цунца укх деношка.

— Сихденнадий-хьогІ хьогара интервью эца? Хьо секретарь херж а мичай дукха ха?

— ВІалла сих а деннадац. ХІанзарча заманга, хІанз районе эттача хьалага дillлача массехк ди а йоккха юкъ я. Денош хац сона, хІара сахьат лерхІа дезаш ха я хІанзаръяр. Сахьата хьо тІехьвусе ди доаду Іа, цхьан дийнахьа тІехьвусе — бутт бов. Иштта лерхІ аз сай балха ха, иштта из лерхІийта хьожаргва со сайна уллуврчарга а.

— Фуд районе эггара хьалха хьа теркам тІаозар а динза даргдоацар а?

— Эггара хьалха эшар да — нах тебар, сатем чу боалабар. Моттигерча партийни, советски, боахама органех бола наьха тешам юхаметтаоттабе беза, хаьдда дІаяккха еза балха административни стиль, шерагІа хьаделла деза наха хьалхашка перестройко бокъо енна демократе, гласноста наькъаш.

ХІанз а вІашагІа ца еллача парте кердача райкома а райисполкома а перестройка сихагІа дІаяхьа новкъостал де гІерт нах. Юрташкара, совхозашкара цахаддаш делегацеш ух райкоме — ужуж кулгалхой дІабаха, яхаш. Районе митинг хиннача шоллагІча кхоалагІча дийнахьа эзар саг вІашагІкхийтар Экажкъонгий-Юрта, цигарча «Экажевский» яхача совхоза директор балхара дІаваккхар дехаш. Иштта нах гулбелар «Маяк» яхача совхозе, кхыча моттигашка. Шоай совхозера дІабаха безача кулгалхой, специалистий бІарчча список а яхьаш делегаци енаяр «Назрановский» совхозера а. Цу тайпарча пхе делегацеца къамаьл де дийзар са цхьан дийнахьа. Бийсан са кабинете лампаш йоагаш бІаргаяйча хьаух нах, шоашта къувлар дувца а хІаьта тайп-тайпара предложенеш тела а. Оаха хьаллоац цу тайпара бувзам. ХІаьта а, аз аьннача тайпара, нах сатем чу боалабара а тхоаех уж дукхагІа тешийтара а новкъарле еш гІулакх да шоашта ца эша кулгалхо мел вагІача митингаш елга. Наха дехарца, цар лоІамах кадрови политике йоккхий эргалонаш хургйола гІулакх дІадоладаьд районе. Шоай оагІув хьаллацарах района къахьегамхоша парте обкома доккха баркал а оал. Лоацца аьлча, керттера дар хьадаьд, дІаходар — керда хержача моттигерча органаша хьадергда. Бакъда, хІанзчул тІехьагІа стихийни хьисапе еш йолча митингаша а вІашагІбетталуча наха а бе пайда бац, гІулакх гаьнадахарал кхы а чоалханегІа дерзадарал совгІа. Из оаха дІа а кхайкадаьд нахага.

— Іа аьннача тайпара, хІара сахьат кходе деза ха ма йий ер. ТІаккха малагІча методашца, малагІча формашца чакхъяккха лерхІ оаша, перестройка чоалхане, бехктокхаме процесс?

— Цу гІулакха уйла еш дукха хало е езаш хІама дац. Демократе наькъ тІа дІалостаде мара дезаш дац из гІулакх, хІара оаха белгалваьча кулгалхочун моттиге альтернативни конкурсах хоржамаш а деш. Из болх бара лаьрххІа график оттаяьй. Конкурсни хоржамаш мичахьа хул а маца хул а, хІаьта царна юкъе вода саг мел практически опыт а малагІча специальностех знанеш а йолаш хила веза дІахайтад нахага. Процесс гаьнаяккха йиш йолаш яц, къаьстта юртбоахаме: тахан-кхоана яхар мо долалургдолаш гота балхаш да. Цигара даьлча , промышленносте, транспорте, торговле, кхычахьа дІаболабе дага да тхо из болх.

— Іа совхозаш хьоайнча дагадехар сона. Шоаш болболча совхозашка а хІаьта уж ядача юрташка а совхозий директорел лакхагІа хьакимаш бацар. Кхыметтел цхьабола юртсоветий председателаш а адьютанташ санна цар яхар мара де йиш йоацаш бар. Сел чІоагІа аьнадале а иштта да-кх тахапарча цу председателашкара хьал а бокъонаш а. Фу аргда Іа цу хьакъехьа?

— Советашка хула хоржамаш чакхдаьлча хувцалургда из сурт. ХІаьта а ала доагІа: нагахьа санна «юрта да» ва яхаш вола саг ший бокъонаш йовзаш а ший моттига доал деш а ца хуле, из «адьютантал» леладе дезаргда цун дІахо а. Директорашка а хІаьта Совета территоре тІа ядача кхыча предприятей, организацей кулгалхошка а дІахайта деза уж совхозаш а кхы мел йола а цу территоре тІа бахача наха эшар де а цар хьашташ кхоачашде а яхкалга. Вешта аьлча, массанена а ха деза: юрташ совхозий а цигарча кхыча организацей, предприятей а духьа ца яхкалга. Уж яхкай юртий духьа, цига бахача наьха духьа. Цудухьа юрташта фу эш хьожаш хила еза уж предприятеш а организацеш а.

— МалагІча наькъашца эргадоаккхаргда, аьнна, хет хьона района социальни сурт?

— Укхаза се балха хьожаваьча деношка эггара хьалха сона дагадехача хІаманца дувзаденна да Іа деш дола хаттар. Райкома секретарь хиннaчул тІехьагІа КПСС обкома хьалхарча секретарaца Д. Г. Завгаевца се юххьанца вІашагІкхийтача аз цунга дІакодадаьр из дош дар. Сона сайна а хІаьта из дІа мел хезача вай районерча наха а боккха кхаъ хилар цу хьакъехьа Доку Гапуровича сога баьча хоамах. Кастта РСФСР Министрий Совете дувца оттадергдолаш да Наьсаре а хІаьта республика кхыйола районаш а социально-экономически дегІайоалаярах дола дош. Цу новкъосталах тхоай района мел ахча-рузкъа эшаргда хьажар духьа оаха хІара тхоай отрасле вІашагІъехка комиссеш я хІанз болх беш. Цар яьча итогашта анализ а яь, нахаца дага а даьнна документ кийчдергда оаха.

ЦаІ из да. ШоллагІ-дале, тхоай районе мел йола предприятеш, организацеш хІанззе оарцагІъяха доладеннад тхо, городе лостам беча шоашта могаш дола новкъостал дара.

Интервью яьр М. ЗАНГИЕВ, тха соб. корр.

«Правда» бехк ца баккхар дех

Хьамсара новкъостий!

«Правда» редколлеге цІерагІа Нохч-ГІалгІайчене бахача нахага дІахайта безам ба са, укх шера 5 марта газета тІа кепатехача «Кунакаша массаза барт лохаргба...» яхача статья автораша А. Грачевен В. Халинен, шоаш дика гІулакх ду а мотташ, доагтІача тайпара деррига кхетадаьдац, цу выступленеца де лийрхІар кхоачашдаьдац, нийса доацаш цхьадола хІамаш яздаьд, цу тІа гІолла шоашта а «Правда» редакцена а гІалгІай общественноста оагІонгахьара критика яйтара бахьан деннад. СССР халкъа депутатий Съездера 14 марта кепатехача официальни отчета тІа «Правда» дег тІара дийхад гІалгІашка, цу публикацех бехк ца баккхар. Цун авторашка лаьрххІа ладувгІаргда редакционни коллеге заседане. Белгала а тІатеІІа а дІахайта безам ба са къахьегаш, ший сий лакха лоаттадеш, дукха халонаш лайна дола гІалгІай халкъ кІоаргга дезаш, лоархІаш «Правда» коллектив йолга. Газета оагІош тІа хиннай, массаза хург а я гІалгІай халкъа историех, культурах, цун дикагІболча викалех дика а бакъдола а дош ала моттиг.

Оаха дехар ду шуга журналистий балха тІехь нийслуш йолча брака санна кхетамца а боагтІача тайпара а газетни публикаце мах беш хилар. Эмоцех ца а тешаш, хьаькъала тІехьа шо хилар дех оаха, къаьстта, нагахьа санна регионера, мехкара хьал ирдара цу фактах пайда эца гІерташ моттигаш нийслой.

Дег тІара лов тхона шоана массанена дикадар хилари шун аьттув балари.

ЧІоагтІа шо лоархІаш вола Л. СПИРИДОНОВ, «Правда» керттерча редактора хьалхара заместитель.

КПСС ЦК платформа ювцаш

Кулгалдара бокъо

Шерра ювцаш я вай республике КПСС ЦК Платформа проект. Къаьстта чIоагIъелар дискусси СССР халкъа депутатий Съезд йолча хана. Укх деношка цу хьакъехьа къамаьл хилар тха корреспондента Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза парткома секретараца Точиев Мухьмадаца.

ИНТЕРВЬЮ

Хаттар: Геттара дукха дувц хIанз «Парти — вай общество кулгалду а лоестам теща а низ ба» яха СССР Конституце тIара статья дIаяккхарах. Хьона фу хет цох?

Жоп: Из статья эшаш йоацилга, Iаьдал Советашка дIадала дезилга гуш дар. ХIаьта хIанз СССР Президент хержачул тIехьагIа цу хьакъехьа вIалла къувса а дезац. Вахаро ше къоастадир из дош. Мадарра аьлча, партес тIатеIIа къахьега дезаргда обществана кулгалдара а лоестам тела а низ хилара.

Каст-каста хозар хьалха, деррига доал парте бе деллад, яхаш. Бакъдар хIана дувцац? Доал аппаратага дар, хIаьта мугIаререча коммунистий керттера декхар дар ханнахьа взносаш дIаялар шоашка яхар дар. Ког мел баьккхача нийслора юххьанцара партийни организацеш, цар кулгалхой кIезигбеш дола хIамаш. Царех цхьадарах дувца тоам хетац сона, хIаьта а цхьа масал доаладергда аз.

Мишта оттабу мотт шоана совхоза парткома секретара алапе боарам? Цецдаргда шо, цу дешах дола бакъдар дайзача. Парткома секретара алапи боахама директора окладах 85 процент дар да. Директора бехктокхам пхийтта процент лакхагIа ба яхилга хургда-кх из. Парте горноме тха дIадийхача цунгара а согара а барт-хоаттам цхьатарра эц, таIазар а цхьатарра ду. Цхьабакъда, эггара чIоагIагIа са садуар цу деша моральни оагIув я: из фуд директора ставках 85 процент дар яхилга? Долче, партийни секретара ший а цун дезала а хьал-таро директора алапех тийша я-кх...

ТIаккха мел йоккхийча халонех чакхвала везаш хул секретарь керда саг парте мугIарашка хьаэцача хана. Духхьал кийчде деза каьхаташ бIарчча цIов ба. ВIашагIкхетараш, хаттараш, дегабуамаш — массагIа да уж.

Хаттар: Платформа проекто хьалхадоаккх, керда нах парте хьайбелга юххьанцарча партийни организацей бокъо хила езилга. Фу аргда Iа цу хьакъехьа?

Жоп: Шаккхе кулг хьалъайду аз цунна тIехьа. ХIана? Цкъа-дале, каьхата базар лаьгIлу, шозлагIа-дале, аппарата ловр а воацаш, воагтIаш вола саг хьаэца йиш я парте.

Хьаллоац аз кандидатски стаж дIайоаккхилга а. ХIанзарча хьалашка эшац из е цох хьабоалаш пайда а бац.

Хаттар: Платформа проекто шеръю ди лелабе а ца лелабе а йола сага бокъонаш. Цу даькъе хьалха дукха гIалаташ, харцонаш хиннай. ТIаккха хIанз?

Жоп: Эхь хет сона общество дегIаухачара сеца лаьттача шерашка ди лелаберашца лоаттабаь къовсам дагабехача. Корта-ког боацаш яр атеистически пропаганда. МоллагIволча коммуниста дIатIадуллар дин хьакъехьа газета тIа язделга, радио чу гIолла къамаьл делга. ХIаьта цу балха чулоацам бовзац сона ала лоархIавеш нагахьа саг вацар. Цудухьа араювлар Iовдала статьяш, корреспонденцеш. Наха бела хIама хьадоалар.

Хаттар: Эшаш я, аьнна, хетий хьона парте районни звено? Цу хьакъехьа дукха дувц укх тIеххьарча хана.

Жоп: Райкомаш эшаш хилар цхьаккха шеко яц. Цхьабакъда, цар штаташ геттара кIезигъе еза. Сога хьаттача, секретари цун ши-кхоъ гIончи хилча кхоачам бар аппарате. Уж шоаш района территоре тIа йолча моллагIча цхьан юххьанцарча партийни организаце учете лаьттача бакъахьа ба. ТIаккха партийни доал а хургда царга, цул совгIа, партийни белктокхамах мукъа а бовргбац уж. Динза даргдоацаш гIулакх да из.

Хаттар: Взносаш... Мишта къостадича бакъахьа да уж дIаахийтара наькъаш?

Жоп: кхыдолчох аргдац аз, бакъда, взносий цхьа дакъа юххьанцарча партийни организаце кассе дисача геттара нийса хургда. Пенсе водача е юбилей долча парте ветерана, эскаре гIулакх де болхача кагийча наха совгIат эца таро йоацаш да тхо. Кхыметтел венок эца ахча доацаш го тувса безаш хул.

Хаттар: Къаман политика харцъяхарах доккхий зенош хиннад вай паччахьалкхенна. Кхоачам ба духхьал гIалгIай автономи меттаоттаяра тIехьа Назране хиннача митингах дийцача. Итташ эзараш нах, балхахи дешарахи баьнна, латтар укхаза. Платформа проекта тIа лаьрххIа раздел я цу деша хетаяь. Iа фу аргда цу хьакъехьа?

Жоп: Вай мехка эггара лоархIамегIйолча проблемаех цаI я из. ТIехьа ца тетташ къоастае еза из. ХIаьта гIалгIай къаман автономи ше хиннача доазонашка меттаоттае еза. Аз айса дакъа лаьцад Назране хиннача митинге. Со санна бола коммунисташ дукха бар цига. СССР халкъа депутатий кхоалагIча Съезде М. С. Горбачева аьнна хьахезача митингера нах дIа-хьа бехар. Уж тешаш ба нийсхо котъяргхиларах.

Цу даькъе а массадолча кхыча дешашка а нийсхо хила еза. ТIаккха мара айлургдац парте сий, тIаккха наха шоаша дIалургъя цунга обществана кулгалдара а лоестам телара а бокъо.

Къамаьл дIаяздаьр
М. КАРТОЕВ.

Сийлахь-йоккхача Коталон 45 шу дузаш

1. 1-гIча статьягIа вола гварди старшина З. И. Щукин «Щ-205» яхача хин кIал лелача лодка личии состава строяна хьалхашка гIолла гвардейски тIема-форда флота байракх а йиъа вода. Лодка экипажа гвардейски звани еннай. А. Межуева сурт.
Н. АКИМОВА репродукци.
ТАСС фотохроника.

2. Лораертъя Ленина город. Художник В. Серов.
Репродукци (ТАСС фотохроника).

3. Ленинград блокада йолча деношка. Фашисташа бомбаш чуйнитта дохадаь цIенош дутаьа дуташ дIаух них.
Б. Кудоярова сурт.
Репродукци (ТАСС фотохроника).

ГIишлонхой бригадаш: проблемаши де дезараши

Къахетам

«Центавр» яхача кооперативо хьаьддача гIулакхаца йоакхо ю Сийлахь-боккхача Даймехка тIема цхьаьча ветераний. Кооператива председателца Мархиев Iаддалий Хаспухьмадаца тха хинна къамаьл:

Корр. МалагIа новкъостал да тIема ветеранашта оаш дер, мел доккха да из?

Х. М. Тха кооператив хьаяьй Старопромысловски районерча жилищни боахама промышленни трестах. Тхо гIирсаш тоадеш дола гIишлонхой да.

Кооператив ший мукъагIа а йолаш болх бе йолаенна ах шерал тIех ха яц. Цхьабакъда, цул тIехьагIа, цхьа бутт а баьнна, шоллагIа бутт болалушше а, тхоашка дулургдар доацар фуд а хьежа, оаха лаьрхIар, тхоашта хиннача берригача пайдах 5 процент ахча цхьаьча къоанашта — тIемеи къахьегамеи ветеранашта — новкъостал деча фонде дIачудала. ХIаьта, хаьддача гIулакхаща оаха деш дола новкъостал сенах латт аьлча, из латт, тха треста фусамий фондерча ветераний квартирашта мах боацаш ремонт ярах. Эшшача хана цу гIулакха дIахьежабу оаха штукатураш, маляраш, столяраш, плотникаш, кхыбараш... Цу тайппара, цхьаь вахача моллагIча ветерана йиш я ший квартирера моллагIа а телха хIама дIадаккхара «Центавр» яхача кооперативагара новкъостал деха.

Корр. Хасмухьмад, каст-каста оалаш хоз, кооператораш руэкъа сов дукха дезаш ба, мах дукха боаккх цар, яхаш. Хьона фу хет цунах?

Х. А. Ираза, из тхона доагIаш дац. Далла хоастам ба, хIамаш хьайеши юхайохкаши тхо доацача а проценташ оаха тIех ца йоахача а. Духхьал, кулгех шонкаш йоахка, къахьегаш дола адамаш тхо хиларо хьахьокх балхацара тха гIулакхаш миштад. Цудухьа оаха тхоай болх кхоачашбу паччахьалкхен маьхий боарамал тIех ца боалийташ. Кооператорашта пайданагIа да хIара балха ди зехьа ха ца йоаеш чакхдаккхар а шоаш хьабеш бола болх даккха гIалат доацаш, тешаме бар а.

Масала, кхытайпа хьалаш хиннача хана, балха ханах бизза пайда эцар а ца эцар а цхьатарра лоархIаш хиннача хана, болхло дог тийша вар, хIета а вета а шийна бархI сахьата болх баьб аьнна табела тIа оттадерг-долга. ТIаккха из бIубенна хулар ше 140—180 сом долаш хургволгах. Цу хьалашка хьежжа яр балхацара уйла а. ХIаьта тахан тха кооператива хIара члена йиш я 200 сомагара 600 сомага кхаччалца ахча даккха! Къоасталой хьога башхало? Сенах латт из? Къайле йолаш хIама дац. Масала, нагахьа санна хIанзалца белггалара балха боарам кхоачашбара ши-кхо кIира доадеш хиннадале, хIанз цу балхага тIех яхача а, кIира мара ха йодац. Цул совгIа, болх тIехдика бу. ДагадоххарагIа аьлча, кооператива хIара члена шишша говзал я. Масала, къахьегама ветеран Алексей Андреевич Возник лакхарча разряда сварщик ва. Ха яха воккха саг ше воллаше а, столяра говзал Iомаю цо къонача болхлочунгара Кузнецов Николайгара, хIаьта ший сварщика говзал Николайна цо а хьех.

Шолха говзалаш Iомае болабеннаб Султыгов Идрисеи кхычари звеношка. Балха боллаше а шоллагIа говзал Iомае безам бараштa курсаш я.

Корр. Масса саг ва кооперативе, де дезаш дола балхаш дукха дий? Цхьаькха а. Ховш ма дий, гIишлой материалаш ца хиларах халонаш нийслулга. Мишта лоархIаду шо цу кхоачамбоацарех?

Х. А. ШоллагIча хаттара жоп лургда аз хьалхагIа. ХIанзалца хьа гIишлои материалаш йоацаш болх юкъагIбиса моттиг нийсъеннаяц тха. Из тха треста управляющи Дахкильгов Баьтарбика ТIахIир дика хилара вIаштIехьдаьннад. Тха кооперативана эшар фуд хьожаш ва из даим. Юххьанце а эггара чIоагIагIа эшаш йола цех елар цо тхона: цу чу я производственни станокаш, душ, салоIа моттиг.

ШозлагIдале. ХIанз укх сахьате 15 саг мара вац тха кооперативе. Говзалаш йолаш бола болхлой ба хьачубоагIаргболаш. Бакъдар аьлча, тхоашта саготагIа эшараш хоржаргба оаха. Иштта мара, кхыча тайпара хила йиш йолаш а мичад из-м. Хьовзам беш бола нах тхона эшаш бац. ХIаьта балхий дукхалах лаьца аьлча, тха бIарг кхоачаш я районера еррига фусамий фонд. Эшаш дола гIулакхаш де кийча да тхо гIишлошъеча кхыча организацешта а.

Корр. Хасмухьмад, шоашта хьатIадоагIача ахчах 5 процент дар сагIийна дIалу оаш. Цунца чакхдоалаш дий, къахетама, оаш деш дола гIулакх?

Х. А. 5 процент хIанз укх сахьате дукха ахча дац, цхьабакъда, тха кооператива гIулакхаш тоадаларга хьежжа дIахо дукхагIа а доккхагIа а хургда оаха сагIийна деш дола гIулакхаш. Хьалхарча аргIанна йоакхо ергья оаха цхьаь бахача а кхыча а ветераний, хIанзарча а хьатIакхувча а тIехьеций вахар бахьан долаш шоай са ца кходеш лаьттача Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветераний.

Корр. ХIанз юххера а, тIеххьара хаттар. Вай республике хIанз хоадамболлаш къовсам болабаьб хIара шера вай республикера кхычахьа дIа а ухаш балхаш деча шабашникашца гIишлонхошца. Шун кооперативе деш цхьаккха а хIама дий уж кхычахьа дIаухаргбоацаш вай республике совцабара, цар опытах а къахьегамах а вай республика гIулакхаш тоадеча пайда эцара?

Х. А. Цу гIуланха деш хIамаш де, кIезига а доацаш. Кооперотива керттера низ цу нахах латт ала йиш йолаш ба. ХIаьта, ва малав из — шабашник яхар? Из ва дукхача бетташка дезал а дIакхайса, сатийна вахар а дита, гаьнарча областашка дIа а ухаш, шоай могашалах а бувлаш хьегача къих бетта 500—600 сом ахча эцар яхаш ваьнна лела саг. ХIаьта цу ахчах ах даарга дувхарга дохийт цо, вож ах дIадулл е... маларга дохийт. Бакъдар да из — даха а дохийт маларга. Цу тайппара, хаьдда сеца вахаш моттиг а йоацаш, акха ваьнна лелаш вола саг а хиле дIавода шабашник.

Шабашникех дукхагIбараш сона сайна бовзаш ба, хIаьта царех болча болхлоех тхоай кооператив дIахо шеръе а лерхI оаха.

Корр. Диканд хIаьта, Хасмухьмад, оашош дIадоладаьча бакъахьарча гIулакха тIехь аьттув балба шун.

С.-Х. ШАХИДОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

НГIАССР Министрий Совета аргIанара заседани ялх сахьата хилар, цун повестке дар ер дешаш: «Халкъа боахаме эша товараш лоаттадара договораш дечара, царна торговле поставкаш ечара воча хьалах», «Стройиндустре база дегIаккхувлара, моттигера гIишлон материалаш конструкцеш, изделеш арахецаргйолаш болаш болча низагIа биззагIа пайда эцара, гIишлон балхий дикал тоаяра де дезарех», «НГIАССР баха нах товаращца Iалашбеча торговле оптови а розничи а предприятей балха долча кхоачамбоацарех», «Ахча лелара хьалах, республике бахачанаьха доходаштеи расходаштеи сбалансированни ярах, 1990 шера из гIулакх тоадара хьакъехьа де дезарех». Укхаза иштта дийцар НГIАССР Министрий Совето хьалха тIаийца цхьадола соцамаш, иштта персональни пенси хьожадара материалаш хьалхе ювцара йолча комиссе предложенеш тIахьожама кIалхара яхарах дола дешаш.

Повестка тIеххьарча шин пунктах дискуссеш хиланзар, цхьабакъда вокх дешай хьакъехьа ира, принципиальни къамаьл хилар. Из дувзаденнадар керттерча даькъе республика гIишлон даькъе санна ахча лелача гIулакхе а чIоагIа чоалхане хьал хьахиларах. Мадарра аьлча, цунах тийша да баха нах тайп-тайпарча халкъа боахаме эшача товаращца, кхачан продукташца Iалашбелга.

Масала, хьаэцаргъя вай, стройиндустре низаш дегIаккхувлара, моттигерча гIишлон материалаш дукхагIа арахецара программа. Заседане, НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова белгал ма даккхара из геттара во кхоачашъю. Халкъа боахама, иштта бахача наьха эшараш геттара ледара кхоачашду, цу чоалханерча хьале министерствашa, ведомствашa, гIишлон организацешa объекташ дIахьалъяра, эксплуатаце дIаялара планаш юкъагIйоах.

Ераш да хаьдда масалаш. Республике, геттара чIоагIа тоъаш бац аьхьа кхера, хIаьта Нохч-ГIалгIай карьероуправлене кулгалхоша В. М. Вашаев керте а волаш хIанз а тIехьа лакхакъахьегама овсарле йола земснаряд, дIа-са лелаю дробильно - сортировочни установка болх бе йолаялийтара хьакъехьа цхьанкха хIама даьдац. Иштта цу ведомстве практически караерзаяьяц Ханкальско - Белгатоевски жагIа боаккха завод шеръяра хьакъоастаяь средстваш.

ХIаьта, цун продукци чIоагIа эшаш я монолитни цIенош хьалдара программа кхоачашъеча. Укхаза бахьан бийдал дефицит хиларах латтац. «Чечинггражданстрой» объединене начальника А. М. Цуровс ма аллара укх шера бортоснастка (опалубка) хьаелга тIехьадаккхарах планагIа хьалде лаьрхIа хиннача шин монолитни дукхаэтажни цIенех цаI мара хьалде вIаштIехьдаргдац.

Кхы дикагIа латтац гIулакхаш йоккха панельни цIенош хьалдеча, хIаьта дукхагIча даькъе уж хьалдеш я «Чечингстрой» ПСМО. Укхаза ши шу хьалха Аргунски ДСК-на реконструкци е лерхIар, бакъда цига хIанз а керда линеш болх бе йолайолийтаяц. Укхаза дувца эшац предприяте шера 180 эзар квадратни метр вIашагIкхотта аьшка бетон арахецаргхиларах.

«Чечингстрой» хIанз а тIехьа Чири-Юртовски силикатни заводера шоай кхоачамбоацараш дIадоахаш я. Нохч-ГIалгIай цементни завода шламовни бассейнашкара балхаш соцадаьд, биззача низагIа болх беш яц керамзитови завод. Заседане доакъашхоша ПСМО керттерча инженерагара В. А. Назаренкогара цу дерригне бахьан ха хьежар, бакъда цун дала жоп хиланзар. Цу объединене генеральни директор Я. М. Мамодаев цамогаш хиларах воацаш вар.

Иштта монолитни цIенош дара гIулакх лерттIа дIадодац. Хетаргахьа цу хьалашка кирпишках цIенош, соцкультбыта объекташ елга тоадара цхьацца де дезараш тIаийду хургда?

Цхьабакъда укхазара перспективаш а тешам боллийташ яц: пенаш ду материал а дефиците я, из дувзаденнад «Чеченингушстройматериалы» яхача объединене предприятеш дохача технически боараме хиларах, царна ледара реконструкци ярах. Шера кхы тIа 15 миллион кирпишк арахеца таро лургйола КСМ-2 пешк хIанз а болх бе йола санна ялийта яц, аьнна, шийга даьча хаттара жоп дала магаизар цу ведомства кулгалхочоа Р. Т. Голбураевна. Эггара хьалха из пешк 1987 шера хьалъе лаьрхIар, бакъда из укх шера болх бе йолалой а тамаш йолаш я.

Республике эттача хьал тоадара гIо де дезаш яр Р. М. Гайрбековс кулгалдеш йолча «Чечингагропромстрой» объединене коллективаш. Цхьабакъда цар а соахна эксплуатаце дIаяла езаш йола Нежай-Юртовски кирпишкаш ю завод хьалъяра гIулакх юкъагIдаькхад. Хеталу цар беррига низ шера 35 эзар квадратни метр вIашагIкхетта аьшкбетон хьаяра йолча Шалински цIенош ду комбинат хьалъяь дIатIабахийта хила мег, аьнна. Бакъда цига планагIа 700 эзар сома маьха гIишлон-монтажни балхаш де дезача цар 350 эзар сома маьха мара даьдац.

Республиканскн агропрома системе кIезига яц кирпишк еш йола зIамига заводаш, цехаш, цхьабакъда цар низагIа бизза пайда эцац. Цун бахьан латт ведомстве цаI йола политика чакхъяккхара, предприятеш технически юха кердаяхара, цар болх лерттIа вIаштIехьбаккхара йола служба ца хиларах.

Республике хьалха санна во хьаю жилищно - гражданскн гIишлош. ДукхагIйола объекташ оттаяь проекташ телха а еш хьалъю. Къаьстта уж телхаю зданей каркасаш хьалъеш, антисейсмически мероприятеш чакхъйоахаш. Кхетадеш дац цу тайпара кхоачамбоацараш, гIалаташ авторски тIахьожам лоаттабе безача проектировщикаша, заказчикий - организацей викалаша, НГIАССР Госстроя Госархстройконтроля сотрудникаша мегийташ хилар.

Дийцача деша итог еш М. А. Керимовс белгалдаькхар республика правительстве из тема дукхаза йийца хилар. ГIулакхаш тоаде деза яхаш къамаьлаш дукха дувц, бакъда, реально хувцалуш хIама дац. Цул совгIа, гIишлон даькъерча цхьайолча организацей, ведомствай кулгалхой мамогга шоай планаш лохъе гIерташ ба. Цу деша массане а тайп-тайпара объективни бахьанаш доах.

Хоза хета алац: шийна тIадилла гIулакх дизза чакхдаккха безам болчо из дара хаьдда наькъаши таронаши лох аьле, хIаьта из де безам боацачо бахьанаш лех. ХIанз хьатIаэттай Нохч-ГIалгIайчене бахача наьха вахара боарамца айхха бувзам бола правительственни декхараш массаза кхоачаш ца деча кулгалхошка доаггIар хьадеха деза ха.

НГIАССР Министрий Совета тIаийцача соцам тIа Р. Т. Голбураевна строги выговор яьй, А. М. Цуровна — выговор. Я. М. Мамодаев, Р. М. Гайрбеков бехктокхаме озара дош тIехьагIо къоастаде лаьрхIад.

Ховш ма хилара дукха ха йоацаш НГIАССР Министрий Совета заседане дийцар городской а юрташкарча а тикашка геттара чIоагIа эша продукташ лерттIа дIа ца кхахьарах дола дош. Цу хана НГIАССР торговле Министерствана, Респотребсоюза тIадилладар оптови базашеи розничи торговле предприятешеи шоайла леладеча гIулакхашка, договорни декхараш кхоачашдарга хьожалга.

Цул тIехьагIа хьежача гучадаьлар «Росмясомолторга» хладокомбината, «Росоптпродторга» яхача оптови торговле предприятеша, «Чеченингушхлебопродукт» яхача объединене реалбаза йоагтIача ассортименте, боагтIача боараме, ший ханнахьа товараш лоатта ца делга, промышленноста хьаеш йолча продуктий дикала тIехьа во тIахьожам лоаттабелга.

НГIАССР Министрий Совето заседане хьачуеннача справка тIа йоалаю хладокомбината заявкаш кхоачаш ца яра, реалбаза ханнахьа хьоар а ишк а дIа ца кхахьийтара, из продукци талхарах йола хаьдда факташ. Укхаза иштта белгалдоахар «Росоптпродторга» ший оагIорахьара товараш централизованно хьачукхахьара, шекара фасовка яра хьакъехьа де дезараш тIа ца ийцалга.

Грозненски хладокомбината директор Г. С. Захаров, реалбазера цун коллега Д. Ю. Героев («Росоптпродторг» яхача оптови торговле Нохч-ГIалгIай предприяте директор Ю. С. Самхадов цамогаш хиларца дувзаденна цига воацаш вар) фондаш, транспорт, грузчикаш ца хиларца нийсденнад из, аьнна, бахьан а даькхха бехктокхамагIа кIалхара бовла гIертар.

Поставка еш дола хьоар а ишк а дика яц, аьнна шийх бехк баьккхача Д. Ю. Героевс йоахар реалбазе яьча анализо из иштта хилар чIоагIдац. ТIаккха М. А. Керимовс Iойийшар Нохч-ГIалгIайчен юртарча районашкара яьхна итташ телеграммаш, цар тIа белгалдоахар Грознера хьакхухьа хьоар зене хIамаш юкъе йолаш, во хилар.

НГIАССР торговле министра А. Н. Зубковс шийна критика а еш, аьлар отрасла еррига звеньяй балха лерттIа координаци яц, хIана аьлча оптови базашта а предприятешта а «шин дас доал деш хиларах» (цар Мосиве шоай главкаш я), цхьабакъда, цо дош делар дIахо йодача хана из болх лерттIа вIаштIехьбаккхара шийна могар дергда, аьнна.

Маьхех йолча НГIАССР Госкомитета председатела Л. Д. Магомадовна хетачох оптови а розничи а торговле вIаши гIулакхаш леладара система эргаяккха еза. Нагахьа санна, розничи торговле товарооборот 40 процент алсамъяккха езе, оптовикий план дикка лохагIа я. Кхетадеш ма хиллара цу тайпарча гIулакхаша прилавкаш хьалъюзаргъяц.

— ДукхагIдар оптовикех тийша да, — аьлар М. А. Керимове. ХIаьта уж фондаши нарядаши хьакхачарга хьежаш кабинеташка хайша ца а багIаш хьинаре къахьега деза. Даьттанца нах Iалашбара йола фондаш а вIаштIехьъяха еза. Бакъда, укхаза халонаш йолаш я. Уж халонаш кулге санна лувц шоай балха? ДIадахача шерарча даьтта запасах хIама санна йиссаяц. Укхаза гуш да кхы хIаман сагота цахилар, хIана аьлча, Министрий Совета юха фондаш вIаштIехьа ма йоахаргйий аьнна сатийна Iийнаб уж. Мишта кхетаде деза оптовикаша продукташта фасовка е ца тигар? Тикашка кхалнахапродавецаша галешца бала лайча бакъахьа хетар мара хIама дац из. ХIаьта из а ца деш хилча оптови базаш эшаш яц. Цига товараш доадар мара хIама дац, хIаьта тикаш яьсса я.

Торговле балха, хIаьта иштта, бахача наьха вахара боарама воча оагIорахьара Iаткъ Нохч-ГIалгIайчене хьадаь халкъа боахаме эша товараш ца тоъаш хилар. Укх шера уж 892,8 миллион сома маьха арахеца деза, февраль чакхбоалаш мах беча предприятешца 223,6 миллион сома маьха, е соахкарчул 3,8 процент кIезигагIа мара договор оттадаьдац. Дагадохийт шоана, товарооборот 40 процент дегIайоалае езаш хилар.

Этта хьал доашхаш къамаьл дир Грозненски производственни швейни объединене генеральни директора А. П. Кастарновас, «Терек» яхача мебельно-дахчан хIамаш еча производственни объединене генеральни директора С. В. Макаева «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене генеральни директора заместитела В. Н. Денисова, моттигерча промышленноста производственни объединене генеральни директора С. М. Магомадова.

Цу лахе йоалаяьча объединенех гуш да укх шера потребитела дIа ца кхоачаш малагIа халкъа боахаме эша товараш дусаргда. Массаза санна из цхьацца бахьанаш долаш хургда. Из масала, швейни изделешта чутоха даьрий ца хилар, производственни низ ца тоъар, полиэтиленови бийдала дефицит металл ца тоъаш хилар.

НГIАССР Министрий Совето декхарийла бир цхьан оагIорахьа лахе белгалъяьхача объединеней кулгалхой шоллагIча оагIорахьа торговле министерствой 1990 шера договораш оттаделга цхьан кIира йолча хана чакхдоаккхалга.

Торговн организацей балхара кхоачамбоацараша потребительски хьашташ, Нохч-ГIалгIайчене бахача наьха хьашташ кхоачаш ца дарал совгIа, из республика финансови хьала. Iаткъ. НГIАССР Министрий Совете къамаьл деш СССР Госбанка Нохч-ГIалгIай управлене начальника заместитела С. Д. Цолоевс аьлар тIеххьарча хана ахча лелача даькъе чоалхане хьал хьахиннад, аьнна. ДIадахача шера ахча эмисси 499 миллион сом хилар, из 1988 шера хинначул 60 процент лакхагIа, планал тIех арахийцад 174 миллион сом ахча, из кассови плана приходни дакъа 99,7 процент мара кхоачашдаьдоаццаше.

Керттерча даькъе цунах дола тешал да наьха доходаштеи расходаштеи юкъе йола юкъ дегIаухаш хилар, из ший аргIагIа уж тайптайпарча товараштеи деча гIулакхаштеи раьза ца хиларца дувзаденна. Масала, дIадахача шера потребителашка кассови плане лаьрхIа хинначул 32 миллион сома маьха кIезигагIа товараш дехнад. Бакъда, мах беча организацей товарооборота план дикка лохагIа яр, цудухьа из 103 процент кхоачашъяр. Цхьан оагIорахьара — деррига дика да, бакъда, шоллагIча оагIорахьара — республика ахча лелалга телхад. Гой мичахьа кхоачаву шин ведомствас план оттаеш дага ца яларо!

Финансови хьала цIенхаштта зе даьд доахан, кхыйола юртбоахама продукци эцара дIатийнача дукхача ахчо, заготовительни организацешта тийна ца Iеш, совхозашта, колхозашта, кхачан предприятешта, общепита тийнад.

Итоге боахамий кулгалхоша договорни маьхах доахан хьачуйиде бокъо елча, шоай хьайбай дакъа йолаш йолча резервах алсамдаккхара йоакхо ца а еш, берригатеркам нахагара доахан ийдара тIабахийтар. Из аттагIа да, хIана аьлча, маьхий башхало госбюджета чотагIа меттаоттаю. ДIадахача шера цу тайпара надбавкаш 160 миллион сом дIаденнад.

Эмиссионни дакъа геттара воча оагIорахьа Iеткъар банкай кассашкара республика кооперативашта 176 миллион сом совгIа ахча дIадалар, цунах хайра хIама юхаеннаяц.

Белгалъяьхача факташта тIатоха деза приписказ елга. Царех лархIа деза харцахьа премеш телар, соцдоалахьеи бе-башха ца хеташ доалдар, налогаш дIа ца луш юхаувзар. Иштта вай дицде йиш яц соахка лаьтта чутакхарах во тIакхаьчача наха 75 миллион сом ссуда далар.

Финансови даькъа кхыйола пункташ республика горрайисполкомий, банкай, министерствай ведомствай кара я, цудухьа НГIАССР Министрий Совета соцам царна боагIаш ба.

ГIА БОАХАШ Я ЭКОНОМИКА

1990 шера шин бетта республика къахьегама коллективаша баьча балха хьокхамаш

ХЬАЙБАЙ БОАХАМ

Хьайбаш Iангара дахара, республике баха нах кхачан продукташца Iалашбара шоай берригa низ тIабахийта къахьегаш ба фермай болхлой. ДIадахача шера хьайбаш Iангара доахача юкъа укх шера уж 34 процент дукхагIа дIачуденнад пачхьалкхенна дулха лаьрхIа, цхьабакъда, шура 6 процента кIезигагIа яьккхай. Доахангара йоаккхар лохъялар бахьан долаш нийсденнад из кхоачамбоацар.

Республика общественни даькъе хьайбай продукци йоаккхилга укх даппеша белгалъю:

	1990 ш. январь—февраль	План кхоачашъяра процент 1990 шера январь—февраль	1989 ш. январь—февралаца нийсдича проц.
Дулха дIачуденна хьайбаши коа тIара оалхазараши — эзар тонн	3,9	х	156
Шура — эзар тонн	13,3	х	92
Фуаш — миллионаш лоархIаш	12,1	х	163
Госресурсай дулхах яь продукташ (I категоре субпродукташ юкъе а йолаш) — эзар тонн	2,7	95	143
Маша изделеш — эзар тонн	1,1	96	122
Госресурсай шурах яь бIарчча шурий продуци — эзар тонн	11,5	95	88
Хьаьна нахча — тонн	107	84	59
Хьайбай даьтта — тонн	41	66	73

ХIара кхоабача Iаттагара соахка январе — феврале яьккхачул шура 308 килограммагара 292 килограммага дIакхоачаш лохъеннай. Къаьстта а чIоагIа лохъялийтай из Ачхой-Мартановски, Назрановски, Урус-Мартановскии Шалински районий боахамаша (57 — 81 килограмм).

Республика договорни декхарашка хьежжа кийчдаьча дулхан шурийн объем:

	1990 ш. январь—февраль	I кв. план кхоачашъяра процент	1990 ш. январь—февраль 1989 ш. январь—февралаца нийсдича проц.
Дийна долаш хьайбаши коа тIара оалхазараши — эзар тонн	4,9	55	156
Шура — эзар тонн	10,7	51	88

Договорни декхарашка хьежжа дулха хьайбаш, коа тIара оалхазараш дIадалара I квартала план кхоачашъе гарга да Ачхой-Мартановскии Надтеречнии районий боахамаш. Дулха хьайбаши коа тIара оалхазараши дIадалара пачхьалкхен договорни декхараш кхоачашдара къаьстта а тIехьадусаш да Гудермесски, Назрановски, Ножай-Юртовскии Урус-Мартановскии районий боахамаш, шура — Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Надтеречни, Назрановски, Урус-Мартановскии Шалински районий дараш.

Республика районашка гIолла договорни декхарашка хьежжа дулх, шура яккхарни кийчъярни:

Районаш	1990 ш. январь—февраль 1989 шера январь — февраль проценташца нийсдича: Продукци лякхар — Дулх	Продукци лякхар — Шура	Договорни декхарий чотагIа кийчдаьр — Хьайбаши коа тIара оалхазараши	Договорни декхарий чотагIа кийчдаьр — Шура
Ачхой-Мартановски	117	73	2 р.	80
Веденски	3,5-зза	56	2,4-зза	98
Грозненски	3,6-зза	97	3-зза	93
Гудермесски	54	87	39	78
Малгобекски	148	111	185	118
Надтеречни	2,6-зза	100,4	4-зза	94
Назрановски	68	81	58	70
Наурски	137	101	2-зза	93
Ножай-Юртовски	74	49	47	13
Сунженски	179	95	157	93
Урус-Мартановски	106	79	88	74
Шалински	108	72	119	74
Шатойски	92	65	100	32
Шелковской	3,5-зза	119	4-зза	104

РОЗНИЧНИ ТОВАРООБОРОТИ МАЬХАХ ДУ ГIУЛАКХАШИ

Республика торгови сето дегIакхувлаш латт товарооборота темпаш. Республика рознични товарооборот к-къарча кхача а тIехьа дIалаьрхIача, 1990 шера шин бетта соахка цу юкъа хиннача 21 процент дукхагIа хиннай, цу даькъе пачхьалкхен торговле 19 процент, потребительски кооперацe 26 процент.

ДукхагIа дехкад: дулхи коа тIара оалхазараши — 10 процент, колбасни изделеш — 24 процент, дулха консерваш — 12 процент, чкъаьра — 14 процент, генарий даьтта — 20 процент, фуаш — 18 процент, кондитерски изделеш — 11 процент, чай — 21 процент, къаракъ — 28 процент, йий — 5 процент, кIадаш — 26 процент, даьреш — 6 процент, тIехьнахьеи чухьнахьеи дувхаду барзкъаш — 15 процент.

ХIаьта а ерригa республика хьанийцача 1990 шера шин бетта рознични товарооборота оттаяь хинна план ерригa а 84 процент мара кхачашъяьяц, цу даькъе пачхьалкхен торговле предприятеша 81 процент, потребительски кооперацe предприятеша 99 процент. Пачхьалкхен торговле предприятешта юкъе укх шера хьалхарча шин бетта план кхоачашъяьй «Стройматериалы» яхача оптово-розничнии объединене — 101 процент, юкъарча кхачан Гудермесски комбината коллективо — 102 процент, книготорго — 102 процент, «Красный молот» завода юкъарча кхачан комбинато — 106 процент, «Чечингушрыба» объединене — 104 процент. Автовазтехобслуживание — 102 процент.

Нохч - ГIалгIай АССР Агропрома предприятешка эсала вIаштIехьяьккхай торговли. 1990 шера шин бетта чIоагIъяь хинна товарооборота планаш 48 процент мара кхоачашъяьяц цар, хIаьта 1989 шера цу юкъа хиннначул товарооборот кIезигъеннай 0,9 процент.

Агропрома предприятеша рыночни фондагIа коартолаш лоаттаелга укх шера шин бетта кIезигагIа хиннай 1,1 эзар тонн (43 процент) соахка цу юкъа лоаттаерел сом — цхьа эзар тонн е 72 процент.

Республика промышленни предприятеша 1990 шера хьалхарча шин бетта халкъа эша товараш торговлена лоаттадара планаш кхоачаш а ца еш, цига дIа ца кхоачийташ дисад уж товараш 1,7 миллион сома маьхе (7 процент). цу даькъе «Терек» яхача производственни мебельно - дахчах хIамаш еча объединене торговле дIа ца кхоачийташ йисай ши миллион сома маьха мебель (36 процент). 1989 шера хьалхарча шин бетта торговле дIакхачийтачул ялх процент кIезигагIа мебель дIакхачийтай торговле укх шера цу юкъа. Полиграфе управлене торговлега дIа ца кхоачийташ дисар 10 эзар сома маьха (50 процент) каьхата-белови товараш, иштта кхы дIахо а.

1900 шера шин бетта мах а боаккхаш, даьча гIулакхий боарам 19,2 миллион сома маьха хилар е планагIа лаьрхIачох 98 процент. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачох маьхах ца деш диса гIулакхаш 344,4 эзар сом мах болаш да. Уж гIулакхаш дара планаш кхоачашъяьяц «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене, «Грознефтехим» Iилман - производственни объединене, «ЧеченоИнгушхлебопродукты» управлене, «Чеченингушстройматериалы» производственни объединене коллективаша.

Туристско - экскурсионни, санаторно - курортни, унахцIенон гIулакхаш дара, иштта культура учреждениеша гIулакхаш дара планови заданеш кхоачашъяьяц.

Статистика Нохч-ГIалгIай республикански управлени.

Бехктокхам айбе

— Республикерча районашка, иштта Грозне бахача пассажирий хьашташ дикагIа кхоачашдара, уж тIатIа дукхагIа дIа-хьа кхувлара шун объединене деш дола балхаш малагIаш да? — аьнна шийга даьча хаттара жоп а луш, «Чечингавтотранс» объединене генеральни директора пассажирски перевозкай даькъерча заместитела Татриев Хьамида аьлар:

— ШийтталагIча пятилетка тIеххьарча шера цу лостамагIа цIаккха ца хиннача тайпара дукха балхаш ду оаха. Укх шера керда пассажирски маршруташ хьайийллай оаха. Масала, лела йолаеннай автобусаш Грозный — Назрань — Йоккха Ачалкхе, МагIалбик — Йоккха Ачалкхе, Грозный — Ножай-Юртовски районера Галайты яха юрт, Назрань — Слепцовск. ХIанз Грозный — Йоккха АтагIа яхача маршрутагIа шоллагIа автобус леларгйолаш гIулакх а даьд. Долче, цу юрта бахача наьха вIалла хало а йоацаш Грозне баха йиш я. ХIаьта Грозне а массехк керда маршрут хьайийллай. ХIара дийнахьа городе баха нах дIа-хьа кхувлара маршруташка арайоал 132 автобус. ХIаьта уж кхоачамболаш а яц. Из дика кхетаду оаха. ДIахо йодача хана городе маршруташка араювла автобусаш дукхагIа хилийтара хоадамболлаш йола мероприятеш белгалъяьхай оаха.

Уж балхаш дарах укх шера январь бетта Грозне яь рейсаш планагIа лаьрхIачул 12 процент, хIаьта февраль бетта яьраш 16,3 процент дукхагIа хилар. Уж кхы а дукхагIа е лерхI март бетта. Хьалха дIадахача шерашкарчул дикагIа вIаштIехьдаьккхад республикерча районашка, иштта городашта юкъерча маршруташка автобусаш лелилга. Из бахьанце пассажираш дIа-хьа кхувларах объединене коллективо шин бетта планагIа лаьрхIачул тIех яь валови доходаш 7100 сом да. ХIаьта госзаказагIа лелача автобусаша оттабаьча боарамал тIех яь доходаш 5200 сом да. Маьхах пассажираш дIа-хьа кхувлача маршрутнии легковии таксеша шин бетта заданел совгIа яь валови доходаш 20600 сом да.

Къаьстта дика къахьег укх шера «Чечингавтотранс» территориальни объединенена чуйоагIача грузовой автотранспортни предприятей коллективаша. Цар халкъа боахама мовхьаш дIа-хьа дахьара шин бетта план 131 процент кхоачашъяьй. ПланагIа лаьрхIачул дукхагIа цу юкъа цар дIа-юха дихьад 526 эзар тонн халкъбоахама тайп-тайпара мовхьаш. Пачхьалкхенна пайда бара а валови доходаш яра а планаш а дикка тIеххоачашъяьй цар.

ХIаьта а пассажирски транспорто во болх беш хиларах чIоагIа леткъ республике баха нах, къаьстта Грознера бараш. Цун бахьанаш дукха да. Пассажирски транспорт тишъенна хиларах рейсагIа араьнна автобусаш йохаш, предприятешка юхачуухаш кIезига моттигаш нийслац. ЧIоагIа эсала я пассажирски автотранспортни предприятей ремонтни базаш. Городе дIаюха лелача пассажирех, дукха бараш билеташ доацаш лелаш хилар а чIоагIа Iаткъ предприятей экономикана. КIезига моттигаш нийслац маршруташка араьнна автобусаш, цигара хьа а яьнна, дукхагIа пассажираш хьаIовча моттигашка дIа а увтташ, «шабашка» йоаккхаш лелаш. Из а чIоагIа Iаткъ боагIача боарамагIа пассажирски автотранспорта болх вIаштIехьбаккхара. Цу даькъе дукха масалаш доаладе йиш я. Грознерча Таманская яхача улица тIа хадданза хьатIа а ухаш, цигара пассажираш Старопромысловски районе дIакхувлаш лел тайптайпарча автобусаш тIара водителаш. Из цар ду шоашта болча аьттонна, дийнахьа сарралца иштта цар болх бича шортта шай-кай йоагIа цар киса. Иштта уж лел машиннаькъа станци — Микрорайон яхача маршрутагIа а.

Из цар леладергдацар объединене КРС оагIонгахьара боагIача хьисапе тIахьожам а лоаттабеш, царгара доагIаш дар хьадехаре, цу маршруташка кхоачамболлаш маршрутни автобусаш хуларе. Кхыметтел маршрутни таксеш а шоаш лела езача рейсашкара хьа а ювлаш, лакхе белгалъяьккхача маршруташка уж лелаш хилча, дIа-хьа леларах боагIа мах 15 — 20 кепиг мара лац пассажираша. ХIаьта из пачхьалкхен кассе дIачудаха дезаш а да. ХIаьта Таманскера пассажираш дIа-хьа кхувлача маршрутнии таксеш тIарча водителаша хIара пассажирагара сом доаккх. Долче, дикка хIамилг йоагIа цар киса. Кхы дикагIа сурт дац междугородни маршрутех лелача автобусий балха тIара дар а. ТIахьожам боацаш шоай лоIамагIа лелача автобусий водителаша дукха пассажираш лелабу билеташ доацаш, царгара хьанийду ахча шоай киса а дехкаш.

Б. КОСТОЕВ.

УКРАИНСКИ ССР. «Коммунар» яхача Запорожски автозавода керттерча конвейер тIара араьннай кердача модификацегIа йола «Таврия» яха микролитражка ЗАЗ-110206 эггара хьалхара машинаш. Конструктораша автомобиль тешамегIа а кхерамзлегIа а хургйолаш яьй, тоаьяй салона интерьер. Машина тIа оттаяьй кхы тIа повороташ хьах-окха знакаш, кизга цIендерг, тIехьашкара кизга дIоахдерг а цIендерг оттаяьй, технически керда дараштa юкъе хьалхашкарча чархий шолхаяьха шарикови подшипникаш оттаяьй, регулировка е ца езаш.

СУРТА ТIА: «Таврия» яхача автомобила керда модификаци.

Б. ДВОРНОЙ сурт. (ТАСС фотохроника).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

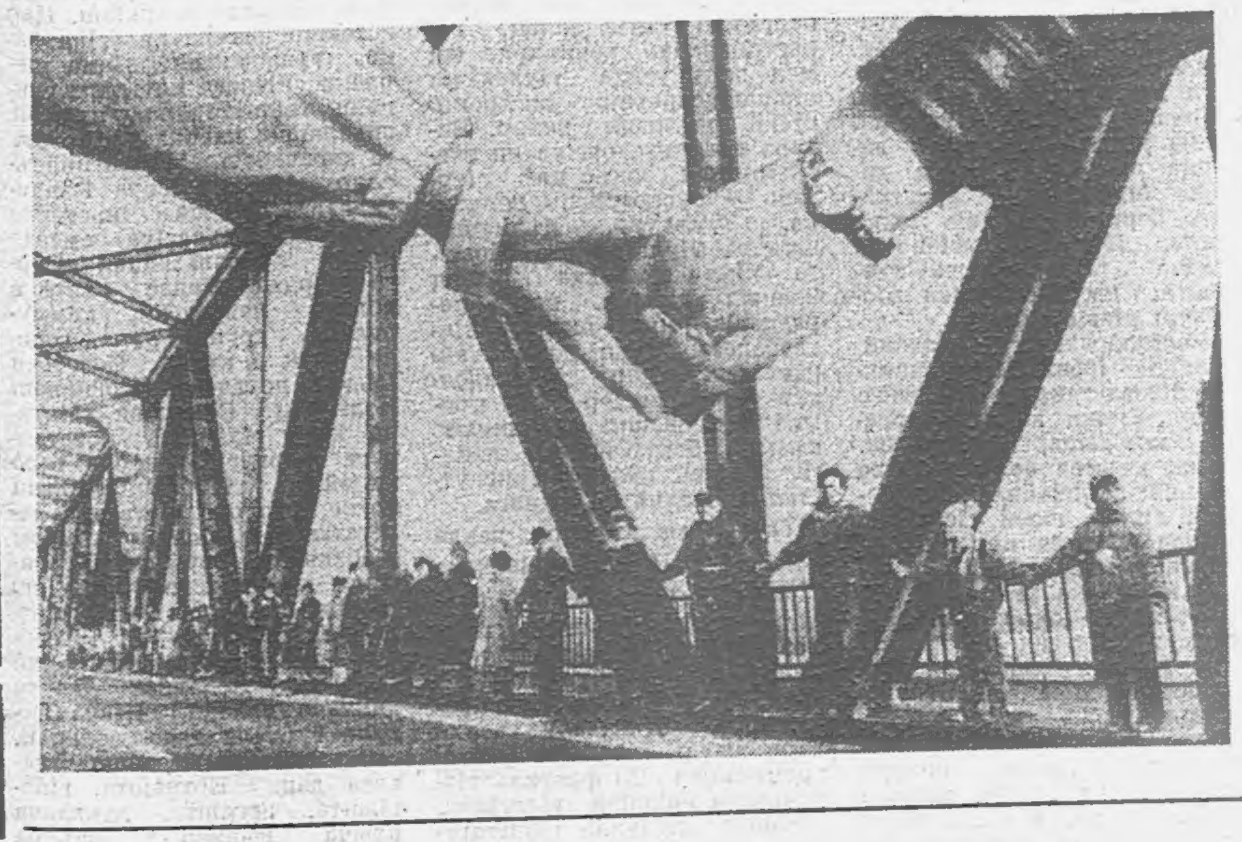

Дунай тIа Габчиково-Надьмарош яха гидрокомплекс хьалъяра Чехословакеи Венгреи цхьана оттаьча проекта духьала яьннай Дунайна йисте яда пачхьалкхенашкара общественность. хIана аьлча царна хетачох, из гIишло негативни воздействи еш хила тарлу гонахьара сфера цIена хилийтара лоаттабеча къовсама. Венгре дIадаха шу чакхдоалаш соцадир Надьмароше плотина хьалъелга. Из — гидроузла объектех керттеръяр эксплуатаце дIаяла лерхIаш яр 1993 шера. 80 процент гаргга шоай оагIонгахьара балхаш хьалдаь яьннача Чехословакера хьал цу деша хьакъехьа кхы а чоалханегIа да.

Дукха ха йоаццаш «бьццарбарий» кердача словацки парте инициативагIа — Дунайна йисте гIолла 300 километр йолча моттиге Габчикове ГЭС хьалъяра духьала я из — хин бассейна экологически баланс лораяра аргIанара акци чакхъяьккхай. Кулгаш а лийца дIаэттача наьха мугI Австралийски Хайнбургагара Словацки Братиславе гIолла венгерски Надьмароше кхоачаш хиннаб.

СУРТА ТIА: Дунайна тIа гIолла тиллача тIаь тIа Габчиковна гаьна йоаццаш.

МТИ — ТАСС сурт.

Германски цхьоагIон таронаши шеконаши

Германски гIулакхашта керттера волча советски экспертаца, КПСС ЦК Дуьнен халкъашта юкъерча дешай отдела консультантаца ПОРТУГАЛОВ Николайца къамаьл ду АПН дипломатически обозревателя Марков Владимира.

— Массехк бутт хьалхагIа мара доацаш наха шоашта хетар дувцаш хозар: германски дош дувца оттадаь хIама дац, хIаьта немецки цхьоагIо — дукхагIча даькъе идеологически, академически проблема. Цу хана саг хиннавале тамаш я из сел сиха практически политика дош а хинна дIаоттаргъя аьнна, хеташ. ДIахо цунах хила тарлур дувца йиш хургъярий-хьогI?

— Немецки цхьоагIонах дола дош массехк бутт хьалхагIа алхха академически е идеологически мара хиннадац яхар бакъде йиш йолаш вац со. Цхьа бахьан доацаш дац Михаил Горбачев эггара тIехьагIа ГДР-е ваха волаш берлинцашца вIашагIкхийттача хана цо яьхар хIанз юха керда а доахаш шерра дувцаш латтац хилар: бокъонца долаш дола хIамаш кхетадараи царна мукIарал дараи тIехьавусачоа вахаро бекхам бу. Мадарра аьлча, немецки цхьоагIонах, немецки къам ший бIарчча цхьа пачхьалкхе а йолаш дахара формах дола дешаш массаза а лаьттад.

Цхьаькха оагIорахьара хьо бакъ ва: белггала бакъда, массехк бутт хьалхагIа германски дош практически политикага даьккха ца Iеш, Iалаьмате чIоагIа сих а лургда аьнна ала йиш йолаш саг вацар. Цу тайппара, цхьа соцам бе мегаргба: уж тайпа дешаш исторе къестаду, цхьабакъда, доккхий хувцамаш хулача хана Iалаьмате чIоагIа сихдала а тарлуш да из.

— ТIаккха дIахо а иштта сихлуш дIагIоргдий-хьогI из? Хьадда белгалъяха йиш йолаш йий германски цхьоагIон ханаш, хьалаш, доазонаш?

— Дош бIарчча хьанийца мара де йиш йолаш дац из. ЛоархIаме да, хургдар фуд, массе оагIув яшха а яьшха, ала йиш йоацаш дола дегIаахар германски дош мичча бесса хьокхаденна а хьокхалуш мел барий къаман хьашташта, кхерамзленна махеттара хулийталга. Эггара хьалхарча аргIанна, бакъдар аьлча, немцашта шоашта доагIаш да из.

Михаил Горбачеви Гельмут Кольи вIашагIкхетара итогех болча хоама тIа духхьал хьайоах: немцаша шоаш белгалде деза уж вIашагIкхетар малагIча ханашка а малагIча кепара а хургда. Цхьабакъда, цхьаькха оагIорахьара, германски вIашагIкхетара процессо теркалде деза эггара тIехьагIа хиннача тIема итогашкара хьабоагIача юххьанца оттабаьча бехктохкамца йиъ держава, хургйолча Германе берригача лоалахой кхерамзлен хьашташ, хIаьта иштта ерригача Европа процессаца ювзаенна хила а еза из процесс.

Цу тайппара, германски цхьоагIо вIашагIйоллача хана белгалйоал керттера шин оагIув. ЦаI — дукха ха йоацаш вай оалаш хиннача тайпара, Германена чухьареи германо-германскиний. Вож — йиъ державан Германе берригача лоалахойн хьашташца санна, иштта ерригевропейски процессаца а ювзаенна я.

— Германски дешай чурчен арахьарчен аспектий вIашин бола бувзам белгалбар санна лаьрхIа хьаянь яр германски шин пачхьалкхени йиъ державан кхыча мехкацарча гIулакхий министрий эггара хьалхара вIашагIкхетар хиннача Оттаве дукха ха йоццаш йолаялийта «2-нена IатIакхет 4» яха механизм. Цун болх мишта кхетабу Iа?

«2-нена IотIакхет 4» яха механизм, белггала, йола а еннай болх бе. НийсагIа кхетадайтар духьа а мах хоадаца беш а белгалдоаккхаргда аз: хьалхагIа «4-нена IотIакхет 2» яхаш яр формула, цул тIехьагIа «2-нена IотIакхет 4» хилар цунах. Башхалон маIан сенах латт аьлча, из латт, «4-нена IотIакхет 2» яхача формуло керттерча даькъе лерхIар лоаллахарча мехкий кхерамзлен хьашташ а йиъ держава бехктокхам а теркалбарахи хIаьта германски шин пачхьалкхе — шоашка яххар дергдолча хьал тIа хулгахи. «2-нена IотIакхет 4» яха формула а ужжамо башхалонаш йолаш я, кизга чура санна гуш хилар мара кхы хIама доацаш, хIаьта хIанз латтача хьалаша маяххара а я.

ХIаьта а белгалдаккха доагIа, вIаши уллув дегIаахар хиланза даргдоацаш долга. Кхераш цхьацца хIамаш дувц хIанз: Германи вIашагIтохар ше — формулера «шиъ», — «шиънел» хьалхадала тарлу. Цхьабакъда, из данне а дац шинна а германски пачхьалкхенс чухьара дегIаахари вIашагIкхетарга кхача уж гIертари ерригача Европа процессацен «2-нена IотIакхет 4» яхача механизмацен дувзаденна хургдац яхилга.

Укх гаргарча хана экспертий боараме консультацеш хургья, хIаьта цул тIехьагIа, гучох, ялх пачхьалкхен кхыча мехкацарча гIулакхий министрий вIашагIкхетар хила а мег.

Бакъдар аьлча, къоастаде хала да, шинна а пачхьалкхенера гIулакх малагIча оагIорахьа ластаргда. Мичча хана кхийтта а, ялх пачхьалкхен викалаш вIашагIкхета мегаш ба цIаькха, ГДР законни йолча правительства Iаьдал шекон тIа оттадергдоацача хана.

ХIанз ялх пачхьалкхен доакъашхошта юххера а хийттачох лаьца дувца мегаргдолаш да. Цхьаццадолча хIамашта вIашкадоагIа уж, цхьабакъда, цхьаццадолча хIамашта вIашка ца доагIаш дус. ХIаьта а, «2-нена IотIакхет 4» яхача механизма моллагIа решени берригача доакъашхой барт цаI хиларца, кIезигагIа яле а йиъ пачхьалкхен барт цаI хиларца тIаэца езаш я. Ишта мара кхыча тайпара, дешаш къоастадулой тамаш я. Гучох, атта йоацаш переговорий процесс хила тарлу цуна.

— Цхьабакъда, механизм вIашагIйоллара факт ше, дIахо бергболча цун балха хьакъехьара заявлени вIаши барта а баха яр — из, шеко йоацаш, хьалхашкахьа баькха гIа ба. Iа мишта лоархI ялх пачхьалкхен доакъашхошта юкъе барт вIашагIа ца кхеташ дола керттера дешаш?

— Довзаш долча немецки кIоаналго яхачох, шайтIа чухайна дагIа дешаш мадарра дашха ца а гIерташ, шоай маярра йола цIераш йоахаргья вай хIамай. Цхьан оагIорахьара, Советски Союзаи ГДР-ан, вокх оагIорахьара, йолаялийтача механизма кхыча доакъашхоштеи юкъера барт вIашагIа ца кхеташ дола керттера дош хургйолча, хIанз укх сахьате лерхIаш мара йоацача, цхьабакъда, бIарчча цаI йолча Германе сурта тIа белгалъяьча тIема-политически статуса доагIаш да. ХIанз укх сахьате цу дешах хетараш бе-бе да...

— ...Эггара хьалхарча аргIанна шек воаккхар фуд аьлча, из да, хургйола Германи ший член хила еза йиш НАТО-с дувцар. Ишттал курал ичара йоагIаш я? Матовра, Советски Союзо, советски общественносто цу тайпара хIама хулийтаргдолгах малхбузехьара деятелаш бокъонца тешаш бале?

— Цхьаболча малхбузехьарча политикаша йоах, Советски Союз-м бршотдийнахьа ишта лоархIача, хIаьта кхаьрача дийнахьа — вешта лоархIача, — хьал тIа яр, хургйола Германи НАТО член хилийта ца лар — из-м, дий хьона, шийна хилча бакъахьа хетар дар цо дIадеха, цунна тIера яргьяц. СССР-м.

Цу тайпарча къамаьлаша бохам боакх вайна.

Кхетамца доацаш да, Советски Союз ший чухьара чоалхане политически хьалаш бахьан долаш, ший къаман хьаштий, вай вахара лардах шийх доахкаш долча кхерамзлен хьаштий, гадоаккхалургдац аьнна хетар.

— Малхбузехьа бIагалдаьккха дувцаш да кIезиг-дукха, аз-м аргдар, дукхагIча даькъе куцлахьа дог тешадарга догдоахаш дувце а дувцаш дола бахьанаш. Цар йоах, масала: нагахьа санна хургйола вIашагIкхийтта Германи НАТО-ца хуле, цо тешам лургба кхычар чотах шоай кхерамзле Iалашъе немций барг ца хилара а адамле, эггара хьалхарча аргIанна Европа адамаш, хIалакхулача дIакхоачабаьча зуламеча наькъа тIа кхы бIарг ца хилара а.

— Вайна хетар кхы тайпа да. Цкъа-дале, стратеге, къаьстта а хIанз ши блок вIашдухьала латтача хана, деш дола къамаьл лерхIарий, кхыметтел цIенача дег тIара доагIаш уж дале а, хьакъехьа дац, оагIоний дIахо хургйолча тароний хьакъехьа да. Вайна гуш дац, Советски Союза хулаш бола бохам НАТО-на юкъе вIашагIкхийттача Германе малагIча тайпара дIабоаккхаргба. НАТО-цара цхьанна а саго цIенхаштта догдоахе тамаш я Германи ший шинна а даькъе ядерни герз Iоадаь хургйола е ГДР-гара герз дIа а даьккха, ФРГ территоре тIа хьалхагIа а санна из тайпа герз Iооттадаь лоаттадергдола хьал СССР-о нийсдолийтаргхиларга. Нагахьа санна вIашдухьала латта кхыча мехкий бIу немецки территоре тIа бусаш хилча, бехк ма баккхалаш, фу конфедераци хул цунах?

— Хетаргахьа, хургйола Германи цхьаннегахьа а йойоацаш хулга ловш советски викалаша дувцараша санна чIоагIа Малхбузехьарчар сахьовзадаьдале тамаш я хIанз цхьанна а хIамо...

— Хой шоана, Малхбузехьарча вай контрагенташа цIаьхха дагадоацаш санна кегаю из проблема, бIарчча йолча Германена демилитаризаци ярца из дIа а лаьрхIа. Цу хьакъехьа къамаьл дац БIарчча йолча Германе политически нейтралитета а хьакъехьа мо мара. Цхьанне а керта чу хьачудоагIаргдац масала, хургйола Германи Европейски сообществай членствон цигтара хьадоагIаш дола союзнически декхараши шекон тIа оттаделга.

Цхьабакъда, теркалдергда вай, ФРГ-ес кулгаш яздаьи союзний малхбузехьарча системана из юкъейихьаи дукхагIдола договораш, нагахьа санна, ГДР-ца вIашагIкхете а аьнна, оговоркашца кийчдаь хинна хилар. ХIаьта цар тIа духхьал хьааьннад, тIаккха малхбузехьарча мехкащцара ФРГ союзнически декхараш хувца йиш йолаш да. Цу хьакъехьара къамаьл хIанз дицдаьд Малхбузехьа.

Хургйолча Германе нейтралитета хьакъехьа къамаьл долча хана вайна дагаръяр термин а йоацаш, дукха ха йоаццаш «Шпигель» яхача журнала хаттараштa ше жоп телача хана Фалин Валентина аьнача тайпара, хьал белгалдаккхар да. ХIаьта из позици советски оагIоно хьал а лоаттаергья.

— Малхбузехьа дIадаьржача, лакхе вай хьоахадьча дIадехараштa нийсса хьахозаш я кхетамегIа йола оазаш а. Вовзаш волча СДПГ деятела Эгон Бара йоах, масала: нейтралитет — из дIаяхача ханах юхедиса дош да, цу духьа блокашта тIалаттаргйола кооперативни структураш хьаяра уйла йича дикагIа дар, хIаьта из процесс чакхъяьккхачул тIехьагIа блокаш эшаш хургьяцар — дикагIйола уйла хиларах тарра цунна тIехьа я СССР а — тIаккха эшаш хургьяцар нейтралитет. Хьона фу хет цунах?

— Мегаьд, из уйла лаьрхIа теркалъе мегаргйолаш я. Цу хана духхьал цхьа хIама хьалхашка отт укхаза — ФРГ-ен ГДР-ен событеш, уж вIашагIкхетара процесс чоалханечен ерригевропейски структурашка дахара вIалла аьттехьа а дика кхетаеш йоачен процессал дукха а сихагIа дегIааха тарлуш я.

ХIанз укх сахьата кхыметтел ерригевропейски кхерамзлен керда структурай белгалонаш а гуш яц. уйлае езаргъя Германи вIашагIкхийттачул тIехьагIа из НАТО-на юкъе а йолаш юкъегIоргйоацаш тешшаме доазонаш оттадара, кхыметтел цун Малхбузехьара дакъа герз дIадаьккха зона е демилитаризованни зона хуле а. Из Советски Союза мегаш дац.

ХIаьта, ФРГ НАТО член йолаш йита а гIерташ, цхьаболча малхбузехьарча политикаша йоах, хургйолча Германе доазонел чухьа ГДР тIема статуса хьакъехьа «уйлае кийча да» шоаш. Из мегаргйоацача киловзала тара да: сай доалахьа доацар дIалу аз, хIаьта вож юхе мел дисар са да. Из хила йиш йолаш дац.

Вай саготдер Германи хьалха лелабаьча наькъа тIа яккха тарлу яхача цун нейтральни статус яц. немецки лаьттан тIа тIом хьара йола таро я. Мегаш дац ядерни средствашца, белггала аьлча, хIанз а тIехьа малхбузенгермански территоре тIа латтача тактически ядерни герзаца кийчъяьча ФРГ-ен НАТО-и тIема статусера хIама хувцаргдоацаш йолча германски цхьоагIонгахьа лостам беш дола хьал.

— Нагахьа санна ялх пачхьалкхен доакъашхошта юкъе барт вIашагIа ца кхеташ долаш дешаш теркалдича мел догдоахийла йолаш я «2-нена тIакхет 4» яха формулера переговораш?

— ОагIоний хьашташ тар ма лу нийсагIа хьахьокхаш царех хIаране хьаувттаеш йола позицеш вIаши гаргайигар духьа еш ма йий переговораш. Цхьабакъда, дика кхетадеш да цхьа хIама: бIарччача Германена юкъе йолча ФРГ тIема-политически статус бокъонца ше йолча тайпара а юсаш, хIаьта ГДР-а тIема-политически статус овлангара дениз хувцалургйолаш дола хьал Советски Союза вIалла мегаш дац: цхьанна а тайпара цо хьатIазцаргдолаш дац из.

ХIаьта, нагахьа санна СССР из ший позици оршотдийнахьа дIа а йовзийта, кхаьрача дийнахьа цунна тIераяргья аьнна хеташ вола саг Малхбузехьа вале, из чIоагIа гIалат вувл.

(АПН).

Йоазонхочун трибуна

Хано дӀадех

Вай обществе перестройка елга дӀадоладаларца цхьана вахара шерра юкъе енача демократе, гласноста дерригача советски адамий таро хилийтай Сталинах даьла лоархӀаш хиннача ханара, цул тӀехьарча застойни шерашкара боарам боацаш сага вахара новкъарле еш хиннача зуламех бакъдар довза цох шоашта хетар ала. Тахан массанена ховш да, Сталина, цун гӀозаро шоай зуламащца миллионаш болча советски наьха вахар хоададаьлга, шийцара цхьа-шиъ саг лаьца воацаш бола дезал беррига мехка лаха йиш йоацилга. Къайле йолаш дац цхьаккха бехк, цхьаккха баьхьан доацаш тӀаенача цу харцоно дуккха итташ эзараш болча нохчийн гӀалгӀайн вахар ханал хьалха хоададаь хилар.

Цунна дилла таьзет лархӀа мегаргдолаш дар укх шера 23-ча феврале Грозне хинна къахьегамхой таьзет. Цига дакъа лоацаш итташ эзараш нохчий а гӀалгӀай а хинна ца Ӏеш, республикера кхыча къамех нах хилар. Укхаза, митинге, къамаьлаш даьча КПСС обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева, тӀема а къахьегама а ветеранийн республика совета председателa Филькина, пачхьалкхен университета доцента Парчиева, Къаман фронта председателa Бисултанова, Ӏилманхочо Вацуева, кхы дукхханеща хоадам боллаш белгалдаьккхар, вай обществе перестройка елга шерра дӀахьош хиларо бӀарчча къамаш дохадар санна дола зулам вай вахарца кхы нийслург ца хиларах бола тешам луш хилар, беррига вай мехка санна, Нохч - ГӀалгӀайчене дахача тайп-тайпарча къамашта юкъера вошал чӀоагӀлуш дӀагӀоргхилар.

Белгалдоахар, нохчий, гӀалгӀай Ӏобахьийта хиннача Казахстане, Киргизе кӀал бахаш хиннача эрсаша, казахаша, киргизаша, кхыча къамех болча наха нохчийн гӀалгӀайн дика тӀанийца хилар, шоай тӀеххьара маьхка чӀегилг цар царца екъаш хинна хилар.

Вай мехка тайп-тайпарча халкъашта юкъе Ленина, Коммунистически парте лард елла вошал, доттагӀал дӀахо йодача хана чӀоагӀлургхиларах.

Отта тарлу: дерригa вай обществе иштта сийрда хилча, цӀена хилча, мичара доагӀаш да, масала, вахача эшаш дола товараш доацаш массанахьа тикаш яьсса хилар, цхьайолча регионашка, масала, Армене, Азербайджане, ГуржегӀа, Ферганскн областе, Гурьевски областе, кхыча моттигашка къамашта юкъе, цатоамаш, довнаш хилар.

Цу хаттара жоп далара белгалдаккханза далац, перестройкана новкъарле еш мел дола телха гӀулакхаш вӀашагӀдехкараш экстремистски группаш хилар. Вахара цхьаккха оагӀув яц экстремисташ юкъе ца гӀерташ — экономика, политика, культура, къамашта юкъера гӀулакхаш. Шоашта кӀал цхьаккха лард йоацаш дале а, царна корадоагӀа нах шоашта тӀехьабахара деш дола кхайкаралаш. Цар хьалхадоахар а доаржадер а да къамий регионашка шовинизмо къамий бокъо йоаьй яхилга, къамий культура, искусство дегӀаахийтац, яхилга.

Оалаш ма хиллара, даьла динах, Нохч-ГӀалгӀайчене хӀанзалца вай лакхе белгалъяьхараш санна йола моттигаш нийсъеннаяц, къамашта юкъера гӀулакхаш во дац, цхьацца аьлдиташ аралелхе а. Цхьа шу хьалха харц хабар доаржадир экстремисташа 23 февраль тӀакхьачача нохчийн гӀалгӀайн, эрсашта духьала гӀовттаргболаш ба, яхаш. Укх шера доха а из ди тӀакхоачаш харц хабар арадаьккхар: нохчийн гӀалгӀайн эрмалой боабергболаш ба, яхаш.

Нохчий а гӀалгӀай а масса за хиннаб моллагӀча къамах из вале а, доттагӀалах, вошалах эггара лоархӀамегӀа йола тӀехьале лоархӀаш. Цар историеца эггара халагӀча хана, граждански тӀема шерашка, кӀезига моттигаш хиннаяц тайп-тайпарча къамий викалашца цхьана уж толамга кхоачабеш. Иштта нийсъелар 1918-ча шера Владикавказ. Тийрка йистерча халкъий йиъларӀча съезде дакъа лоацаш хинна Серго Орджоникидзе керте а волаш, кавказски коммунистий группа лаца, городе этта къова Советски Ӏаьдал дохаде полковникаш Беликови Соколови гӀертача хана гӀалгӀай повстанцаш оарцагӀбовларо таро хилийтар кӀайбарий бандаш йохае, городе а съезда делегаташта а тӀаэтта кхерам дӀабаккха. Ерригача Кавказерча граждански тӀема историеца йоагтӀаш йола моттиг дӀалоацаш да Грозне бӀаь ден тӀои латтача хана Шерипов Асланбек керте хиннача нохчий ЦӀеча Эскаро турпала дакъа лацар.

Цу тайпара масалаш кӀезига дац. Нохчашта, гӀалгӀашта, эрсашта, дукхача кхыча къамашта юкъера доттагӀал, вошал бакъдара укхаза доаладе мегаргда нохчий а гӀалгӀай а юрташка: Долакха-Юрта, ТӀой-Юрта, Ӏаьлаха-Юрта, ГӀойтӀа, Экажкъонгий-Юрта, кхыча моттигашка нохчийн гӀалгӀайн паргӀато бахьан долаш царца цхьана шоай вахар ца кходеш моастагӀчох латаш эзараш эрсий, кхыча къамий викалаш хинна хилар.

ХӀанз а кӀезига бац коллективизаци яьча шерашка сталински режимо вахара нормаш, законаш телхадар бахьан долаш моцал этта хинна ха дагайоагӀаш бараш. Иоккха хало яр Украинана тӀаэтта хиннар, моцало; дукхача унаша, мангало буц санна, хедадора адамий вахар. Сона а са ханара бараша а дагадоагӀа нохчийче, гӀалгӀайче моцалах байдда баьхка украинций эзараш дезалаш йовхо лехаш хинна. Аьлача харцхургдац, нохчий, гӀалгӀай цхьа дезал хург ма бацар цу халача хана шоай фусамашка украинций дезал тӀа ца эцаш, шоай долаш дар царца ца декъаш. Царца екъар тӀеххьара сискала чӀегилг, царна лора шоай дегай йовхал.

Вай укхаза доаладаьча масалий керттера маӀан да къахьегама адамашта юкъера вошал, цар барт, цхьоагӀо, моллагӀча къамах уж хиларах е моллагӀа ди лелабеш хиларах цӀаккха доха́ргдоацаш чӀоагӀа хилар белгалдаккхар. Цудухьа майрра ала мегаргда: вай мехка цхьайолча регионашка экстремистски гӀозараша леладеш дола Ӏаьржа, зуламе гӀулакхаш Нохч-ГӀалгӀайче моттиг ца нийслуш дусаргда.

Бакъда, укхаза белгалдаккханза далац цхьаццайолча моттигашка митингаш гулъелча, общественни вахара нормаш телхаелга. Эггара хьалха аланза далац цхьаццайолча моттигашка уж митингаш гулъяра кхайкарал деш бараш, кхыча дуккхача къахьегамхой духьа а доацаш, шоай хьашташ кхоачашдара оарцагӀбаьнна нах хулаш хилар. Гонахьара адамаш Ӏехаделга да ца аьлча, кхы хӀама дац цунах ала. Вай укхаза кхы цӀаькха а белгалдаккха деза, вай обществас духьале йиц митингаш гулъяра, бакъда, адамий хьашташ Ӏалашдарга, цар барт — цхьоагӀо чӀоагӀъярга, нийсачоа, сийрдачоа тӀахьехаш хилча мара хӀара митинг пайдане хургьяц.

Иоккха паргӀато я вай обществана перестройкас еннар. Бехктокхаме да вахаре хулаш латтача хувцамашца дувзаденна хӀара советски сага хьалхашка этта декхараш. Уж хоадам боллаш белгалдаьд вай парте 28-ча съездага йодаш КПСС Центральни Комитето тӀанийцача Платформа проекта тӀа. Теша мегаргва, уж декхараш кхоачашдара коммунисташ оарцагӀбаьнна ца Ӏеш, дерригa советски нах оарцагӀбаргхиларах.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ,
йоазонхо.

ПЕРМЬ. Диъ шу гаргга ха я ловзаш доахкача берашa цӀерала чу тесса газови баллон иккха хьаьнна гарг ворогӀа а кхийтта бархӀ шу даьннача Климов Димай ког дӀабаьккхача хана денз. Медицински Ӏилмай кандидата Пермски медицински института госпитальни хирурге кафедра ассистента Сергей Германовича цу ханалца вӀалла дулургдац аьнна хеташ дола хӀама дир: из ког цо дӀатнйигар.

Цу хана шерра дувцар из хӀама прессе. Цул тӀехьагӀа массехк операци яьй С. Г. Суханова а цун хьехархочо АМН академика, Пермски медицински института ректора Е. А. Вагнера а. ЦӀи хеза волча хирурга Г. А. Илизарова методагӀа, из лаьрхӀа Перме вена хиннав, кӀаьнка ког 93 дийнахьа 8 сантиметр бӀаьхбаьб.

Дима когаица лелаш ва, аьхки цхьайолча хана велосипедаца а лел. Из школе ух, цхьабакъда физкультурах мукъавалийтав, реабилитационни дарба дайташ ва. КӀаьнка операци яьча лораша йоах дӀатийга ког дика дӀалетаб, из дегӀабоагӀа.

СУРТ ТӀА: Дима мамайца Нина Михайловнаца цунна операци яь лораш академик Е. А. Вагнер (аьттехьарвар), С. Г. Суханов волча консультаце баьхкаб.

А. СЕДЕЛЬНИКОВА сурт. (ТАСС фотохроника).

Наьна мотт хьеха таро яц

Сунженски районе № 1 йолча юкъерча школа дешархошта юкъе 50 процент гӀалгӀайн нохчийн бераш да. ХӀаьта миштад царна наьна мотт Ӏомабара дола гӀулакх?, — аьнна, школа завуч йолча Глебова Альбина Егоровнайга хаьттача, цо лоацца жоп делар, тха цхьаккха тайпара таро яц берашта наьна мотт хьеха.

КхоалагӀча цхьан классе наьна мотт хьехаш я Исаева Фатима. Бакъда, балхах дог эккхал халача хьала тӀа я Фатима, хӀана аьлча, вайнаьха меттала яздаь цхьаккха тайпара книжкаш дац, программа яц. Массаза а городе программа я аха езаш хул хьехархо.

— Берашта наьна мотт хьеха тхоаш декхарийла долга ховш да тхо, цул совгӀа, берий шоай а ба боккха безам гӀалгӀай а нохчий а метташ Ӏомаде, эрсий бераш а дар иштта моттигерча наьха метташ Ӏомаде раьза, — йоах Глебовас. Цхьаькха а да цу юкъе доагӀаш: эрсий а кхыча къамех долча берашта нохчийн гӀалгӀайн метташ, оамалаш, культура, искусство йовзаш хиларга хьежжа хургба берашта юкъера безам, бувзам, доттагӀал.

Бакълув хьехархо. Школашка наьна мотт Ӏомабара дола гӀулакх ледар хилар бахьан долаш доккхий зенаш дувл наха. Къаман культура а истори а довзара боарам лохлуш латт.

Цкъа санна, дукхаза а из дош айдаьд вай республикерча газета оагӀонаш тӀа, дийцад радио, телевидене гӀолла. Цхьабакъда, дувцарал совгӀа хувцалуш цхьаккха тайпара хӀама-м дац. Фуд бахьан, малав цу гӀулакха оарцагӀвала везар, хьанна тӀа ба из лоархӀаме бехктокхам? Халкъа образоване министерство яц-теш эггара хьалха цу гӀулакха оарцагӀъяла езар?

Къайле йоацаш ховш мадий республике дукхагӀа йолча школашка наьна мотт хьехара дола гӀулакх ледар долга. Кхыметтел вайнаьха бераш классашка дукхагӀа долга.

ЦаӀ шиъ специалист волча а таро яц боагтӀача боараме мотт хьеха. Масала, Сунженски районе № 2 йолча бархӀшерарча школе цхьоалагӀча классера денз нийслагӀча классе кхаччалца наьна мотт хьехаш лоархӀ. ВорхӀлагӀча классе берашка учебникаш а разработкаш а яц, иштта бархӀлагӀча ерригача классе шиъ доацар учебник дац. Кхы дӀахо пособеш дац. Цудухьа цхьаккха тайпара таро яц хьехархочун берашта цӀагӀа Ӏомадергдолаш заданн яла. Иштта латтача хьале мегаргдий школе наьна мотт Ӏомабу, аьнна ала. Мегаргдац.

Т. МАЛЬСАГОВА.

ШУЦАРА СА БЕЗАМ БОККХА БА

1980 шерага кхаччалца Казахстане, Павлодарски областе ваьхав со. 1951 шера денз 1958 шерга кхаччалца Павлодарски района Лугански юкъерча школе 8—10 классашка физикеи математикеи хьехаш болх баьб. Цу школе дешаш дар сталински палачаша шоаш бахачара бохабаь Ӏобахкийтача спецпереселенций — нохчийн гӀалгӀайн бераш. Дерригача берашта юкъе уж белгалдар оамала, шоай хьехархой сий дарца, дешара тӀакхерца, дисциплина йолаш хиларца. Математикеи физикеи Ӏомадара къаьстта тӀакхувш дар уж 10 класс чакхйоаккхар геттара дика дешаш.

Са хиннача дешархоша — нохчашеи гӀалгӀашеи берриганеша цӀена дешаш чакхъяьхай лакхерча дешара заведенеш, Цхьаккха а тайпара озабезам бергбола хӀама юкъе доацаш, сага корта ца тохаш, хӀана аьлча шоаш массе а предметаш дика ховш хиннадаь, кхыметтел эрсий метта а оценка йиънел лохагӀа яцар цар.

ХӀанз уж болх беш ба городашка Грозне, МагӀалбике, республикал арахьа. Царца бувзам лоаттабу аз, уж, шоай тарделча, со волча хьоашалгӀа а боагӀа. Дуккхаза а Казахстанера царцига хьоашалгӀа вена хинначул тӀехьагӀа (хӀаьта со хиннав СалатовгӀар, ГалаевгӀар, ФаргиевгӀар, МержоевгӀар, ЕвловгӀар, кхычар дезалашка), со ваха хайнав Орджоникидзевски станице, хӀанз цига вахаш а ва. Лакашта «ларингит» яха лазар кхийтта школера болх бита бийзар са. Аз болх баьб «Сунженскселъхозэнерго» яхача предприяте директор волаш. Укх тӀеххьарча шерашка юха а болх бе волавеннав со № 4 йолча Орджоникидзевски юкъерча школе дешархошта юхьанцара тӀема говзал Ӏомаеш.

Аз доккхал ду хьехархо волаш школе хьийга къа, къаьстта Лугански школе хьийгар, сай зехьа ца дайна хиларах, вешта аьлча са дешархоша аз шоашта мел хьийхачох бизза пайда ийца хиларах, царех бокъонца бола нах хиларах. Царех берригнех коллективашка дика лоархӀаш бола кулгалхой хиннаб, вай мехка бокъонца бола гражданаш хиннаб. Цхьанна а рузкъанца шоай сий хувцаргдоаца нах хиннаб царех. Са дешархой хиннача царех доккхал де йиш я цар даьйи ноанойи. Шоай гӀулакхашка, эхьэзделга диллача, вахара хьисапаца уж бизза бола вай Даьхен гражданаш ба.

Вайнаха хетаяь ер байташ язъяьй аз. Со литератор а поэт а вац цудухьа бехк ца баккхар дех аз.

С. Семенькова, язъяь стихотворени эрсий меттала кепатох оаха:

> В моей душе клокочет гнев,
> И без сомнений
> и без страха,
> Вы, выдержав
> державный гнет,
> Остались гордыми, вайнахи...
>
> Вы дрались
> под Алхан-Калой,
> Стояли насмерть
> у Долеково,
> Но пред бедой стоять
> скалой
> Судьба вайнахов
> предрекла вам.
>
> Но новый царь уже
> в Кремле,
> Над оспинками —
> круто бровь...
> Россия, по твоей земле
> Течет, течет
> людская кровь.
>
> Отцов и дедов он уверил,
> Что он наследник Ильича,
> Но все крепчали тюрем
> двери,
> Зверела «правда» палача.
> И вот он —
> «вождь народов мира»,
> Вампир в обличии Генсека,
> И сущность
> злобного вампира
> Узнали вы,
> как знали «зеки».
>
> Но кто бы мог тогда
> поверить,
> Что ингуши и что чеченцы
> Уйдут, как в ад,
> в степные двери
> И станут
> спецпереселенцами?

С. СЕМЕНЬКОВ,
Сунженски района Орджоникидзевски № 4 йолча юкъерча школа хьехархо.

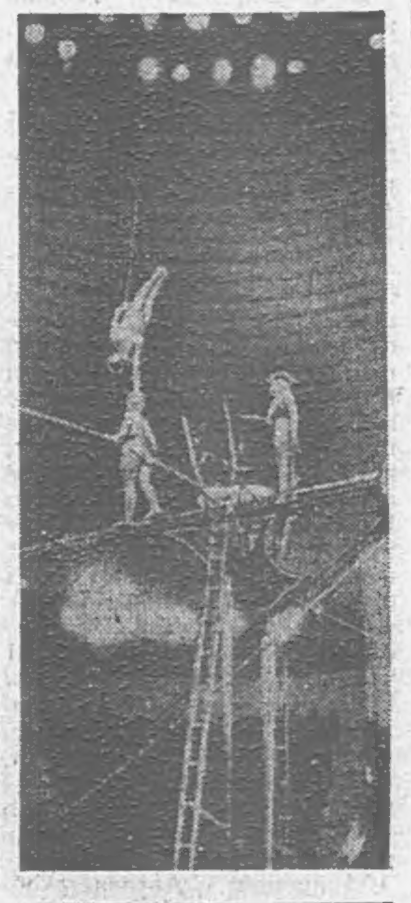

ЦИРКЕ — КЕРДА ПРОГРАММА

Укх деношка Грозненски цирке дӀахьокха йолаьй керда программа «Медвежий цирк». Тии Юлана кулгалдеш а советски цирка артисташа дакъа лоацаш а йола гастролеш дӀайолаьй.

СУРТАШ ТӀА: цирковой программа фрагменташ.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурташ.

Суда залера

БӀарг хилар

Мехкдаьттахой геттара кӀезига хулаш моттиг я Малгобекера «Мехкдаьттахо» яха ресторан. ДукхагӀча даькъе цу чу нийслу корта бохабеча маларашта тӀакхувш бараш, кулгаш кӀомлураш, дердайна лелараш. Масала, дӀадахача шера 8-ча ноябре укхаза кхаьчар Тийрка нувр тилла ший низ кхоачаргба, аьнна, хеташ вола Баталов Къарам-Солта Мовсар.

Дог айденна хила бахьан долаш вар из. Цуннеи цун нейца И. Гойговнеи хьалхашка истола тӀа латтар къаракъа ши шушеи тӀакхалла хӀамеи. Эггара хозагӀдола дешаш, аьнна, берте бихьар хьалхара кад, тӀаккха шоллагӀа, кхоалагӀа... ХӀанз метто кертага ладувгӀацар. Из дезаделанзар уллув латтача истола тӀа баьгӀача Инаркъерча кагийча наха. ГӀар-тата айделар. Ираза, дов хиланзар, кагий нах ресторанера арабаьлар, шоаш дӀабахале хьалха газета тӀа Ӏоязде тоам боаца массек дош а аьнна.

Уж дӀабахалцца сабар а даь, корзагӀвала волавелар Баталов. ХӀара сахьата алсамйоалаш йоагӀар цун дег чура эгӀазал. Юххера а Инаркъе ваха а шийна халакхетар даьча кагийча наха дом дӀабахийта а лаьрхӀар цо. Ак аланзар И. Гойговс а, уствешийна уллув ваьлар из. Цхьабакъда, довхой хьалаха аьттув ца боалаш юхабийрзар уж.

Ценгахьа бода никъ Долакоарча «Шовда» яхача кафена йисте гӀолла чакхбоалаш бар. Цу моттиге вӀашагӀбетталуш хиннараш а «Мехкдаьттахо» яхача ресторане хуларел дукха эргаш бацар. Цу чу а баха, къаракъа шуша «хоарцайир» новкъосташа, чхьагӀар тӀа а молаш.

Шоана гучча бесса, чоапилг кӀалтӀаяьнна вар Баталов цӀенах кхетача хана. ХӀанз ше цхьаь висар из, цхьабакъда. Ӏовижа ланзар.... ДӀахо цо даьчох халкъа суде дийцар М. Албогачиева.

— Массехк ди хьалха са вешийн автомашина йигаяр. Мел чӀоагӀа лехарах корайиизар из. Цудухьа «зӀак хьокха» лаьрхӀар оаха: са доалахьара «ГАЗ-24-10» яха машина лочкъаяь «Жигули» лаьттача дӀа а оттаяь. Къу тӀаварга чӀоагӀа сатувсаш дар тхо. Машина ерригa наӀараш чӀегаш теха дӀа а къайла, шин тоабана декъа а денна, кӀийле йир оаха. Бийса юкъе яхача хана цхьа саг гучаваьлар. Кхера везаш хӀама доацилга кхетадича, машина тӀавахар из. Кастта салона чу сердал яьлар. Кхы хье ца луш, тӀадайдар тхо къу лаца. Кастта Баталов тха бе вар.

— ХӀанз фу леладу Ӏа? — хьаьттар оаха цунга.

— Мишта фу леладу? — аьлар цо. — ЦӀагӀа леладеш дола жӀалиг хахка воллар со.

— Хьай машинаца хеххкача бакъахьа дацар-те Ӏа из? — аьлар оаха.

— Ер наьха машина я ала доахк шо? — цецваьлар Баталов. — Ара хӀана латт ер цхьа да волаш яле? Яц даьра ер-м наьха машина, массане юкъара я-кх.

Дика хьежача гучадаьлар, машина чу ше нийсвеннача лоаццача юкъа зажигане саьргаш хьалаха а уж хоададе а Баталов кхоаваьлга. Хьагучох, цу даькъе говзал йоалдаш вар из.

Дош дувцача хана ше наьха машина йодае гӀертара бахьан хийцар Мовсара. ЖӀалиг хахка уйла йолаш хинна вацар из, Инаркъерча кагийча наха бекхам бе ловш вар. Цхьабакъда, халкъо судо уж шаккхе бахьан теркал динзар, зуламхочоа доагтӀаш дола таӀазар а дир.

С. САИДОВ.

Редактора зам. **М. М. ХАМХОЕВ.**

ХОРЕ БОЛХ БЕ ДУВЛА!

НГӀАССР культура министерстваи филармонеи дӀакхайкаду керда вӀашагӀйоллача профессиональни хоре болх бе нах дӀайбеш хилар.

Хоре дакъа лаца безам бараш хьакъоастабара цар оазашка ладувгӀаргда филармоне здане хӀара кхаьра дийнахьа 10 сахьат даьлча денз 13 сахьат даллалца, хӀара пӀаьраска дийнахьа 16 сахьат даьлча денз 19 сахьат даллалца, хӀара кӀирандийнахьа 12 сахьат даьлча денз 15 сахьат даллалца.

Нах хьакъоастабеча хана цига хила йиш я лаьрххӀа вокальни кийчо яраш, хӀаьта иштта художественни самодеятельноста доакъашхой, вокальни даннеш йола нах.

Оаз мегаргйолаш лаьрхӀа нах филармоне хоре дӀаэцаргба бетта 130 — 175 сом алапи а долаш. СовместителагӀа болх бе бокъо а лу.

Ца кхетар хатта укх телефонегӀа: 22-76-59, 22-60-44, 22-29-21, 22-54-68.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 МАРТ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Ши дог» дӀалокх Чумак Анжелас.
9.00 — Футбол. Европейски чемпиона кубок. 1/4 финал. «Днепр» — «Бенфика» (Португали) 2-гӀа тайм.
9.50 — «Во бору брусника» яхача художественни фильма 2-гӀа сери.
11.15 — Л. Бондаренко (баян).
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — Коталон 45-шу дизарга. Документальни фильм.
16.50 — «Если вам за...»
17.35 — «Донахью и дети» яха программа гойт Познер Владимирас.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
19.30 — Политически диалогаш. КПСС ЦК парти XXVIII съезда платформа ювцаш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — «Илли сага дагадехад» поэта Л. Дербенева авторски сайре.
22.45 — Актуальни интервью.
22.55 — Л. Дербенева авторски сайре дӀахододар.
00.10 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 «Дерригa а ха безам ба са» яха киножурнал.
8.35, 9.35 — Биологи 11-гӀа класс.
9.05 — Испански мотт. Ӏомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. Ӏомабу 2-гӀа шу.
10.35, 11.35 — Литература 10-гӀа класс.
11.05 — Ӏилма-довзийтара фильмаш.
12.05 — «Трускавчанка» яхача халхара халкъа ансамбла концерт.
12.35 — Документальни фильма премьера.
13.05 —ДӀалокх СССР халкъа артиста Ц. Такишвиле.
13.40 — Ритмически гимнастика.
14.10 — Б. Чичибабин. «ЦӀаккха а сайх поэт хиттавац сона».
15.15 — Ӏилма - довзийтара фильма премьера.
15.25 — «Къонахчалла урокаш», «Портной», «Тешаш бехке бу» яха кинопрограмма.
17.25 — Информационно-публицистически программа.
18.05 — Киножурнал.
18.15 — «Нийсхо нотъяйла» (гӀалгӀай меттала).
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

23 МАРТ

ПӀАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильм.
9.05 — «Шера ханаш». Март.
10.05 —Документальни фильм.
10.35 — Росси халхара ансамбла концерт.
11.15 — Документальни фильм.
11.35 — «Донахью и дети» яха программа гойт Познер Владимирас.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — «Там, за лесом овраг» яхача фильм-концерта
17.10 — «Сакъердаме старташ».
17.55 — Документалаьни фильме премьера.
18.25 — Коллаж.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Ловз Ерригроссийски конкурса лауреат вола А. Бардин (ворхӀ мерз бола гитара).
19.10 — Ца кхераш лелар.
19.40 — Бокхийчарна дола мультфильм.
1950 — «ЦӀеча кӀувса тӀа кхоъ» яхача телеспектакла премьера.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Ахкан ханага довлар.
21.40 — «Из хиннад... хиннад...
22.00 — Взгляд.
23.45 — Ден лув кхера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Дерригa а ха безам ба са» яха киножурнал.
8.35, 9.35 — Музыка 3-гӀа класс.
9.05 — Английски мотт. Ӏомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Ӏомабау 2-гӀа шу.
10.35, 11.35 — Географи 6-гӀа класс.
11.05 — «Мама, папаи, сои.
12.05 — Документальни фильма премьера.
12.25 — Иллюзион. «Голубое на голубом» яха художественни фильм. (Итали. 1958 ш.).
14.25 — Молдавски Пачхьалкхен филармоне педагогаши студенташи выступать ду.
15.10 — «Небывальщина» яха берашта дола фильм-концерт.
15.50 — «Продиктовано временем» яха телефильм.
16.10 — «Боахама расчет юкъеяьккхача» («Электроинструмент» завод) (гӀалгӀай меттала).
17.00 — «Даьхенах дола дош» М.-С. Плиев (гӀалгӀай меттала).
17.30 — Аренда — кхмамашна тӀебаьду некъ (нохчий меттала).
18.10 — Киножурнал.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

РАДИО

22 МАРТ, ЕРА

7.30 — Сихдалар юхаувзарца.
7.40 — Хоамаш.
7.55 — 8.00—Музыка. Хоаттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Литературеи искусствои (нохчий меттала).
11.15 — партин 28-ча съездага йола КПСС ЦК платформа проект ювцаш.
11.30 — Доал доацача боахамий адресаш.
11.45 — Бехктокхама дефицит (гӀалгӀай меттала).
15.30 — Лаьтта леладархой — арендатораш болча (гӀалгӀай меттала).
15.45 — Музыка.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — 18.00 — Шоана, юрта къахьегамхой (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Музыка.
18.40 — Поэта денаш дола дош (гӀалгӀай меттала).
18.55 — 19.00 — Музыка (гӀалгӀай меттала).

23 МАРТ, ПӀАЬРАСКА

7.30 — «Юрта Ӏуйренаш».
7.45 — Хоамаш.
7.55 — 8.00 — Музыка. Хаоттам.
8.15 — Передачай программа.
8.20 — Республикански газетий обзор.
8.30 — «Дерригa вайх тийша да». Микрофона хьалхашна ва поэт Яндарбиев З. Радиоладугӏархоша дехарах (нохчий меттала).
8.50 — 9.00 — «ДотагӀал», ГӀумкий меттала передача.
11.15 — 12.00 — «Гаьнарча шерий иллеш» (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Перестройка: гӀулакхаши проблемаши (гӀалгӀай меттала).
17.31 — «ЦӀе сийгаш» (гӀалгӀай меттала).
17.46 — 18.00 — Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — 19.00 — Халкъа ашараш (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гӀоллеи Грознеи кӀезига-дукха морхаш а йоалаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 15—20, Грозне 18—20 градус йӀовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йоалаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 0—5, дийнахьа 12—17 градус йӀовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместителан — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68: отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75,22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ03027. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1137.